

Mikko Lievonen & Otto Köngäs (toim.)

Sosialidemokratia 2020-luvulla

Näkemyksiä edistyksellisestä politiikasta

Eveliina Heinäluoma, Anni Koivisto,
Santeri Kupiainen, Johan Kvarnström,
Yannick Lahti & Pinja Perholehto

KALEVI SORSA -SÄÄTIÖ

SOSIALIDEMOKRATIA 2020-LUVULLA

Eveliina Heinäluoma
Anni Koivisto
Santeri Kupiainen
Johan Kvarnström
Yannick Lahti
Pinja Perholehto

Toimittanut:
Mikko Lievonen &
Otto Köngäs

Sosialidemokratia 2020-luvulla

NÄKEMYKSIÄ EDISTYKSELLISESTÄ POLITIIKASTA

KALEVI SORSA -SÄÄTIÖ 2022

© KIRJOITTAJAT JA KALEVI SORSA -SÄÄTIÖ SR

KANSI JA TAITTO: FREDRIK BÄCK

PAINO: COPY-SET OY, HELSINKI 2022

ISBN 978-952-5689-92-1 (NID.)

ISBN 978-952-5689-93-8 (PDF)

Sisällys

Kirjoittajat	7
1. Johdanto	9
MIKKO LIEVONEN	
2. Sosialidemokraattien turvallisuusajattelu murroksessa	17
EVELIINA HEINÄLUOMA	
3. Oikeudenmukaisesti vihreä onkin punaista	29
JOHAN KVARNSTRÖM	
4. Miksi meritokratia on huono lähtökohta sosialidemokratialle	38
PINJA PERHOLEHTO	
5. Jäähvyäiset sosialidemokratialle?	47
YANNICK LAHTI	
6. Alueellinen oikeudenmukaisuus sosialidemokraattisen ideologian ytimessä	56
ANNI KOIVISTO	
7. 2020-luvulla hyvinvointivaltiomme on vastattava sekä teknologian että ympäristön asettamiin haasteisiin	64
SANTERI KUPIAINEN	
8. Johtopäätökset	73
OTTO KÖNGÄS	

Kirjoittajat

Eveliina Heinäluoma on SDP:n kansanedustaja ja kaupunginvaltuutettu Helsingissä.

Anni Koivisto on Inarin kunnanvaltuuston 2. varapuheenjohtaja, Saamelaiskäräjien 1. varapuheenjohtaja sekä SDP:n puoluevaltuutettu.

Santeri Kupiainen on yhteiskuntatieteiden maisteri ja Sosialidemokraattiset Nuoret ry:n Helsingin piirin hallituksen jäsen.

Johan Kvarnström on kansanedustaja, kaupunginvaltuutettu Raaseporissa ja SDP:n puoluehallituksen jäsen.

Otto Köngäs on koulutussuunnittelija Työväen Sivistysliitossa.

Yannick Lahti on tohtorikoulutettava Bolognan yliopistossa ja SDP:n kaupunginvaltuutettu Jyväskylässä.

Mikko Lievonen on Kalevi Sorsa -säätiön toiminnanjohtaja.

Pinja Perholehto on Sosialidemokraattiset Nuoret ry:n ja Hyvinkään kaupunginvaltuuston puheenjohtaja.

1. Johdanto

MIKKO LIEVONEN

KULUVAN VUOSISADAN alku oli vaikeaa aikaa Euroopan sosiaalidemokraattisille ja sosialistisille puolueille sekä työväenpuolueille. Laskevat kannatusluvut herättivät huolta tulevaisuudesta. Poliittisten vastustajien silmissä siinsi jo aika, jolloin sosialidemokratia hiipuisi kokonaan pois maanosan parlamenteista. Muutamissa maissa näin tapahtuikin.

Sekä oikeiston että vasemmiston puheissa puolueiden vaikeudet liitettiin herkästi ideologiseen stagnaatioon; kyse ei ollut vain yksittäisten puolueiden epäonnistumisista, vaan puolueiden taustalla vaikuttava sosialidemokraattinen ideologia oli tullut tiensä päähän. Ennusteet ideologisesta kuolemasta olivat kuitenkin pahasti ennenaikaisia, kuten keskustavasemmiston viime vuosina saavuttamat vaalivoitot Pohjoismaissa, Saksassa, Espanjassa ja Portugalissa osoittavat. 2020-luvun alussa voimme jo todeta, että sosialidemokratia ei ole hiipumassa pois, vaan se uudistuu.

Mikä on sosialidemokraattisen ideologian tila ja suunta 2020-luvulla? *Sosialidemokratia 2020-luvulla* kokoaa yhteen kuuden nuoremman polven kirjoittajan vastauksia tähän kysymykseen. Aihetta lähestytään erilaisista näkökulmista ja erilaisin painotuksin, mutta kaikkia lukuja yhdistää keskittyminen ideologisiin kehityssuuntiin. Tämä kirjanen ottaa tietoisesti välimatkaa päivänpoliittisiin aiheisiin. Pyydämme lukijaa suuntaamaan katseensa kaukaisempaan horisonttiin ja kysymään, mitä sosialidemokratia edustaa tai mitä sen pitäisi edustaa tässä ajassa ja historiallisessa tilanteessa.

Ideologiat selittävät todellisuutta

Poliittisia ideologioita käsittelevissä kirjoituksissa on tullut lähes tavaksi todeta, että ideologialla on ihmisten mielissä paha kaiku. Suomalaisessa

10 yhteiskunnallisessa keskustelussa ideologiaa väistellään sekä sanana että käsitteenä. Poliitikassa puhutaan mielellään arvoista: henkilökohtaisista arvoista, puolueen arvoista, suomalaisten arvoista tai kansainvälisistä arvoyhteisöistä. Rohkeimmillaan saatetaan puhua aatteesta. Aate on ylevää, sen puolesta kamppaillaan ja sen viitoittamana maailmasta voidaan tehdä nykyistä parempi paikka. Ideologia esiintyy politiikan sanavarastossa yleensä äärimmäisen kielteisessä valossa. Vallitsevassa puheenparressa ideologia on dogmaattista uskomusajattelua, joka estää asioiden rationaalisen pohdinnan ja ohjaa kapeakatseisiin päätöksiin. Ideologisuus on lyömäase; se on jotain, johon emme itse sorru, mutta johon poliittiset vastustajamme syyllistyvät toistuvasti.

On kuitenkin tyyliseikka, haluammeko puhua aatteesta vai ideologiasta, sillä ne tarkoittavat samaa asiaa. Tässä lyhyessä johdannossa ideologiaa lähestytään akateemisena käsitteenä, ilman arkikielen kielteisiä mielleyhtymiä. Lähtökohtana on näkemys, jonka mukaan ideologiat vaikuttavat kaiken poliittisen toiminnan taustalla, joko tietoisina ja ääneen lausuttuina tai tiedostamattomina oletuksina ja valintoina. Tästä seuraa, että valistuneen kansalaisen kannattaa ottaa ideologiat ja ideologisuus vakavasti. Samoin valistuneen kansalaisen kannattaa suhtautua äärimmäisellä skeptisyydellä poliitikkoihin ja toimijoihin, jotka kieltävät oman ideologisuutensa. Lähes aina, kun poliitikko väittää toimivansa puhtaan pragmaattisesti, hänen ajattelunsa taustalla on vähintään jonkinlaisia ideologiasta nousevia oletuksia.

Ideologian merkitystä voi havainnollistaa esimerkillä. Brittiläinen politiikan teorian tutkija Michael Freeden käyttää esimerkkinä tilannetta, jossa kolme erilaisen ideologisen taustan omaavaa henkilöä näkevät kadulla mielenosoituksen. Konservatiivi näkee mielenosoituksessa auktoriteettien ja sääntöjen uhmaamista sekä sekasorron vaaran. Liberaali katsoo samaa mielenosoitusta ja näkee joukon vapaita yksilöitä käyttämässä perustuslain suomia kansalaisoikeuksiaan. Anarkisti näkee mielenosoituksessa spontaania kapinaa valtiota ja järjestelmällistä sortoa vastaan.¹ Kaikki kolme esimerkin henkilöä – konservatiivi, liberaali ja

1 Michael Freeden, *Ideology: A Very Short Introduction*, 2003, Oxford University Press, Oxford, s. 23.

anarkisti – näkevät saman mielenosoituksen, mutta heidän tulkintansa eroavat jyrkästi toisistaan.

11

Kuten esimerkistä käy ilmi, ideologia selittää ympäröivää todellisuutta antamalla merkityksiä yhteiskunnallisille ilmiöille ja tapahtumille. Samalla ideologiat pyrkivät vakuuttamaan yleisönsä omien merkitystensä oikeudesta, mikä johtaa ideologioiden väliseen kilpailuun. Ideologia onkin keskeinen osa demokratiaa, jossa suurten äänestäjäjoukkojen täytyy ainakin jollain tasolla sitoutua jaettuihin poliittisiin näkemyksiin ja tavoitteisiin.

Mitä on sosialidemokraattinen ideologia?

Nyt kun olemme, toivottavasti ainakin osittain, pelastaneet ideologian käsitteen yhteiskunnan pohjamudista, on tarpeen kysyä, miten voimme ymmärtää ideologioita. Michael Freeden tarjoaa yhden teoreettisen lähestymistavan. Freedenin malli ei luonnollisesti ole ainoa mahdollinen, mutta sen merkittävä etu on ideologioiden selittäminen tavalla, joka huomioi muutoksen mahdollisuuden.

Freedenin teoriassa poliittinen ideologia on käsitteistä muodostuva rakennelma. Jokaisella ideologialla on ydinkäsitteensä, jotka saattavat aikakaudesta riippuen ilmetä eri tavoin, mutta joita ilman ideologiaa ei olisi olemassa. Lisäksi Freeden tunnistaa ajassa muuttuvia rinnakkaiskäsitteitä ja reunakäsitteitä, jotka antavat ideologialle konkreettisempaa muotoa esimerkiksi poliittisiksi tavoitteiksi muovautuessaan.² Vaikka ideologioiden ydinkäsitteet säilyvät, niiden välinen painoarvo muuttuu historian saatossa. Ydinkäsitteiden rinnalle ja reunoille ilmestyy uusia käsitteitä. Ideologia on siis aina oman aikakautensa ja yhteiskunnallisen tilanteensa tuote eikä staattinen ohjekirja, joka säilyy muuttumattomana vuosikymmenestä toiseen. Suomalainen sosialidemokraattinen ajattelu 1920-luvulla oli erilaista kuin nyt 2020-luvulla. Silti se oli tuolloin ja on nyt sosialidemokratiaa.

2 Michael Freeden, *Ideologies and Political Theory: A Conceptual Approach*, 1996, Oxford University Press, Oxford, s. 47–95.

Väistämättömän ideologisen muutoksen äärellä on aiheellista kysyä, mitkä ovat sosialidemokraattisen ajattelun ydinkäsitteet, jotka säilyvät suhteellisen muuttumattomina vuodesta toiseen. Vastaus kysymykseen löytyy sosialismista.

Historiallisesti katsottuna sosialidemokratia on suoraa jatkoa 1800-luvun jälkipuoliskolla syntyneelle sosialismille. Viimeistään vuonna 1917 sosialismista irtaantui omille teilleen autoritaarinen kommunismi jättäen jäljelle demokraattisin keinoin toimivan sosialismin. Suomessa tunnetaan erityisesti saksalaisen poliitikko-teoreetikko Eduard Bernsteinin revisionistinen sosialismi (osittain siksi, että presidentti Mauno Koivisto määritteli itsensä bernsteinilaiseksi sosialistiksi). Revisionistisen sosialismin keskeinen ajatus on, että proletariaatin vallankumouksen sijaan sosialistien tulee tavoitella asteittaisia reformeja perustuslaillisen demokratian suomissa puitteissa. Jos tämä kuulostaa samalta kuin sosialidemokratia, se johtuu siitä, että kyseessä on käytännössä sama asia. Valitettavasti suomalaisessa kielenkäytössä sosialismi yhdistetään kommunistiseen hirmuhallintoon, eikä sosialismi sanana ole salonkikelpoinen juuri muualla kuin akateemisissa tai historiallisissa yhteyksissä. Ehkä vielä jonain päivänä kykenemme puhumaan ideologioista niiden oikeilla nimillä.

Pohjoismainen sosialidemokratia voidaan täten nähdä yhtenä sosialismin monista variaatioista. Ymmärtääksemme sosialidemokratian käsitteerakennelmaa käännyimme jälleen Freedenin puoleen. Freeden tunnistaa sosialismissa viisi ydinkäsitettä. Ensiksi, ihminen on yhteisöllinen olento. Vaikka olemme yksilöitä, määritämme itseämme suhteessa muihin ja järjestäydymme erilaisiin yhteisöihin. Toiseksi, sosialismi tavoittelee hyvinvointia. Sosialistisen politiikan taustalla on ajatus ihmisen hyvinvoinnista, oli kyse sitten köyhyyden poistamisesta tai demokraattisen osallistumisen edistämisestä. Kolmanneksi, muusta luomakunnasta poiketen ihminen on tuottava olento. Ihmisen perusluonteeseen kuuluvat työ, tuotanto ja luovuus. Neljänneksi, sosialismi tavoittelee ihmisten välistä tasa-arvoa. Yhteiskunnalliset hierarkiat eivät ole luonnonlakeja, vaan keinotekoisia rakenteita, joita sosialismi pyrkii purkamaan. Viides ja hieman muista eriävä käsite on ajatus historiasta

edistyksen näyttämönä. Sosialismi on edistysmielinen ideologia, joka suhtautuu kriittisesti menneisyyteen ja toiveikkaasti tulevaisuuteen.³

Tässä johdannossa on käsitelty poliittisen ideologian merkitystä sekä tarjottu teoreettisia lähtökohtia ideologisen muutoksen ymmärtämiseen. Seuraavassa osiossa esitellään lyhyesti muiden lukujen sisältöjä sekä pohditaan, miten ne kytkeytyvät Freedenin tunnistamiin sosialismin ydinkäsitteisiin. Näin voimme nähdä, miten moninaisen ja alati kehittyvän sosialidemokraattisen ajattelun taustalla vaikuttaa tunnistettavasti sosialidemokraattinen ideologia.

Lukujen esittely

Sosialidemokratia 2020-luvulla tarjoaa kuusi erilaista näkemystä edistyksellisestä politiikasta ja ideologiasta. Julkaisun tavoitteena ei ole esittää yhtenäistä ohjelmallista julistusta, vaan antaa lukijalle erilaisia näkemyksiä sosialidemokratian merkityksestä ja mahdollisuuksista tällä vuosikymmenellä.

Ukrainan sodan ensimmäisinä viikkoina kirjoitetussa LUVUSSA 2 kansanedustaja Eveliina Heinäluoma tarkastelee Euroopan murroksessa olevaa ulko- ja turvallisuuspoliittista ympäristöä sekä sosialidemokraattisia vastauksia siihen. Kirjoittajan sanoin: paluuta vanhaan ei ole. Vaikka ideologia näyttelee kaukaisempaa roolia ulkopoliitikassa, on kirjoituksessa nähtävissä kytkös internationalismin käsitteeseen. Internationalismi kumpuaa sosialistisesta käsityksestä, jossa ihminen nähdään yhteisöllisenä olentona: olemme paitsi valtioiden kansalaisia myös ihmiskunnan jäseniä. Kuten Heinäluoma osoittaa, internationalistinen politiikka ei voi olla sisäänpäin kääntyvää, vaan se hakee ratkaisuja ensisijaisesti kansainvälisestä yhteistyöstä.

LUVUSSA 3 kansanedustaja Johan Kvarnström nostaa ilmastonmuutoksen torjunnan sosialidemokratian tärkeimpien tehtävien joukkoon. Hakien inspiraatiota ruotsalaisen sosialidemokratian perinteestä Kvarnström argumentoi, että onnistunut ilmastonmuutoksen vastainen kamppailu edellyttää ”ekososialidemokratiaa” eli ideologista suuntaa,

3 Freeden, 1996, s. 425–438.

jossa yhdistyy ekologisesti kestävä yhteiskunta ja sosiaalisesti oikeudenmukainen siirtymä siihen. Sosialismin ydinkäsitteiden kautta katsottuna Kvarnströmin kirjoitus liittyy kahteen käsitteeseen: näkemykseen ihmisestä tuottavana olentona sekä tasa-arvoon. Nykyisenkaltainen teollinen tuotantojärjestelmä on umpikujassa, mutta siirtymä ekologisesti kestävään järjestelmään pitää toteuttaa ihmisten tasa-arvoa kunniottaen. ”Ekososialidemokratia” nousee loogisella tavalla sosialismin perinteisten painotusten rinnalle.

Pinja Perholehto käsittelee LUVUSSA 4 kriittisesti meritokratiaa, mahdollisuuksien tasa-arvoa ja näihin läheisesti liittyvää koulutuspolitiikkaa. Perholehdon mukaan vinoutunut meritokratia ja erityisesti korkeakoulutuksen yliarvostus voivat muodostaa uuden ajan luokkayhteiskunnan. Kirjoitus keskittyy sosialismin ydinkäsitteisiin kuuluvan tasa-arvon tematiikkaan. Vaikka Suomi on monessa mielessä tasa-arvoinen yhteiskunta, sosialidemokraattisen ideologian näkökulmasta nykytila ei anna aihetta laakereilla lepäilyyn. Sosialidemokratian tehtävä nykyajassa on tarjota laajaa tasa-arvoa, joka on enemmän kuin vain yksilöiden välistä kilpailua.

LUVUSSA 5 Yannick Lahti näkee keskeisenä haasteena poliittisten poteroiden ja mediaympäristön luomat harhapolut, joiden takia sosialidemokratia on unohtanut kertoa selkeästi omista tavoitteistaan. Luvussa on yhtymäkohtia moniin sosialismin ydinkäsitteisiin, mutta eräs kiinnostavimmista on sen suhtautuminen ajatukseen historiasta edistyksen näyttämönä. Pelon ja pinnallisuuden aikakaudella usko edistykseen saattaa vaikuttaa naiivilta. Kuitenkin edistysmielisyys ja toivo paremmasta kuuluvat erottamattomasti sosialidemokratiaan. Lahden mukaan sosialidemokraattisen ideologian ydin on täysin relevantti, mutta on sosialidemokraateista itsestään kiinni, missä määrin edistykselliset tavoitteet nostetaan esiin käytännön politiikassa.

Anni Koiviston kirjoittamassa LUVUSSA 6 paneudutaan tasa-arvoon, tällä kertaa alueellisen oikeudenmukaisuuden näkökulmasta. Koiviston mukaan alueellinen tasa-arvo ja siihen liittyvä aluepolitiikka ovat sosialidemokratian sokeita pisteitä. Sosialidemokratian tulisi päästä yli kaupunkikeskeisestä ajattelusta ja ottaa haltuunsa alueellinen tasa-arvo, johon sisältyy sellaisia kokonaisuuksia kuin koulutus-, liikenne- ja

ilmastopolitiikka sekä saamelaisten oikeuksien edistäminen. Sosialismin ydinkäsitteiden näkökulmasta kirjoitus on kannanotto tasa-arvoon ja ihmisen yhteisöllisyyteen. Koiviston kantava ajatus on, että alueellinen tasa-arvo on pitkään ollut sosialidemokraattisen ideologian reunamalla, mutta se pitäisi tuoda lähemmäs politiikan ydintä.

LUVUSSA 7 Santeri Kupiainen asemoi 2020-luvun sosialidemokraattisen ajattelun lähihistoriassa tapahtuneen uusliberaalin käänteen ja teollisen yhteiskunnan kasautuvien ongelmien taitekohtaan. Kupiaisen mukaan sosialidemokratia tarjoaa uskottavampia vastauksia modernin yhteiskunnan teknologisiin ja ekologisiin haasteisiin kuin markkinaehtoinen uusliberalismi tai sisäänpäin katsova nationalismi. Kirjoitus voidaan nähdä pohdintana siitä, miten sosialidemokratia voi hallita niitä ongelmia, jotka nousevat sosialismin ydinkäsitteisiin kuuluvasta ajatuksesta ihmisestä tuottavana – eli käytännössä teollisena ja teknologisena – toimijana. Kupiaisen kirjoitus voitti alkuvuodesta 2022 järjestetyn Kalevi Sorsa -säätion ja Työväen Sivistysliiton kirjoituskilpailun aiheesta ”Sosialidemokratia 2020-luvulla”.

VIIMEISESSÄ LUVUSSA Otto Köngäs vetää yhteen edellisten lukujen analyyseja. Köngäs tunnistaa tulevaisuuden uskon kirjoittajia yhdistäväksi tekijäksi. Kaikki kirjoittajat ankkuroituvat tähän teemaan, oli kyse sitten sosialidemokraattisen politiikan sisällöstä tai puolueiden menestyksestä. Edistysusko, sekä sosialidemokratian sisäisenä voimavarana että liikkeen lupauksena muulle yhteiskunnalle, on olemuksellinen ja strateginen välttämättömyys.

Lopuksi

Sosialidemokraattinen ideologia ei ole sama asia kuin Suomen Sosialidemokraattinen Puolue. Kuitenkin poliittisissa ideologioissa on aina kyse myös poliittisesta kilpailusta. Demokratioissa tämä kilpailu näkyy etenkin puolueiden välisenä kamppailuna, jossa valtaa tavoitellaan kansansuosion avulla. Täten on aiheellista kysyä, minkälainen ideologia vastaa parhaiten suomalaisten arvoja, toiveita ja käsityksiä yhteiskunnallisesta totuudesta. Lukijan päätettäväksi jää, löytyykö tämän

16 julkaisun kirjoituksista rakennusaineet sosialidemokratian menestykselle tällä vuosikymmenellä.

Kun kyse on politiikasta, erityisesti avoimen ideologisesta politiikasta, on erimielisyyksiltä mahdotonta välttyä. Tähän julkaisuun kootut kirjoitukset saattavat herättää vastustusta osassa lukijoita. Kirjoittajat saattavat olla joiltain osin keskenään ristiriitaisia. Sosialidemokraattien riveissä on monia käsityksiä siitä, mihin suuntaan sosialidemokratian pitäisi kehittyä 2020-luvulla. Erilaiset mielipiteet ja väittely edustavat demokraattista perinnettä, jonka kautta sosialidemokratia uudistuu. On hyvä pitää mielessä Ison-Britannian työväenpuolueen suurmiehen Clement Attleen sanat: ”Erimielisyydet ovat väistämättömiä, jos puolue aikoo uudistaa itseään ammentamalla nousevasta sukupolvesta.”⁴

4 Clement Attlee, *The Labour Party in Perspective*, 1937, Gollancz, Lontoo, s. 9.

2. Sosialidemokraattien turvallisuusajattelu murroksessa

EVELIINA HEINÄLUOMA

VENÄJÄN JULMA hyökkäys Ukrainaan toi sodan Euroopan mantereelle. Ukrainan suvereniteettiin ja ukrainalaisiin kohdistuva hyökkäys on samalla hyökkäys kaikkia eurooppalaisia sekä eurooppalaisia arvoja ja elämäntapaa kohtaan, ja se järkyttää suomalaisten turvallisuuden tunnetta. Nyt on välttämätöntä pohtia sodan vaikutuksia sosialidemokraattien turvallisuuspoliittiseen ajatteluun ja Suomen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

Tätä kirjoitusta laadittaessa sota on edelleen käynnissä, emmekä pysty ennustamaan sen lopputuloksia saatikka lopullisia vaikutuksia. Meillä on kuitenkin mahdollisuus arvioida Suomen oman ulko- ja turvallisuuspolitiikan ajantasaisuutta sekä sitä, mitä mahdollisesti pitkään kytevä Ukrainan konflikti tarkoittaa koko Euroopan turvallisuuspolitiikan edistämiseksi. Myöskään 2020-luvun sosialidemokratiaa pohtiessa sodan sivuuttaminen ei olisi oikea ratkaisu.

Ukrainan sodan myötä turvallisuuspolitiikasta tulee myös pitkäaikainen teema poliittiseen keskusteluun Suomessa. Sodalla on lisäksi laajoja heijastusvaikutuksia moniin eri politiikan aloihin, kuten olemme jo nyt nähneet energiapolitiikan ja maatalouspolitiikan kysymyksissä.

Sosialidemokraattien on pystyttävä arvioimaan muuttuvaa turvallisuusarkkitehtuuria, ymmärrettävä ihmisten kasvavaa turvattomuuden tunnetta sekä löydettävä vastaukset siihen, miten parhaiten kykenemme huolehtimaan omasta turvallisuudestamme ja arvoistamme. Emme kuitenkaan rakenna turvallisuuttamme tyhjän päälle vaan vahvistamme olemassa olevaa rakennusta uusien järjestysten varalta. Uusien linjojen ainekset ovat kehittyneet jo pitkän aikaa, ja nyt voidaan arvioida mahdollisuuksia niiden syventämiseen. Siksi on tärkeää ymmärtää olemassa olevien turvallisuuslinjausten ja aikaisemman historian merkitys ja arvo.

Omaan ajatteluuni ovat vaikuttaneet merkittävästi presidentti Mauno Koiviston näkemykset ulko- ja turvallisuuspolitiikan linjasta. Koivisto kavahti opillisuutta ulkopoliitikassa, sillä pienillä mailla ei ole varaa sellaiseen. Hänen ulkopoliittisessa ajattelussaan oli keskeistä hahmottaa, miten kansainvälisen politiikan palapelin palat asettuvat. Vasta sen jälkeen oli valintojen aika.

Koivisto kuvasi vuonna 1992 ulkopoliittista toimintatapaansa näin:

”Myös suhtautumiseni ulkopoliitiikan kysymyksiin on ollut varsin varovaisista lähtökohdista lähtevää – ettei tavoitella mitään suurta voittoa alistumalla johonkin riskiin. Jos se on mahdollista, niin edetään systemaattisesti ja varovasti sillä tavalla, että mahdollisuuksien mukaan aina voidaan etukäteen tietää mitä seurauksia mistäkin ratkaisusta on. Aina tämä ei ole mahdollista ollut. Joskus joudutaan ratkaisuja tekemään puutteellisella informaatiolla. Mutta sellaista tilannetta minun mielestäni pitäisi pyrkiä välttämään.”⁵

Paluuta vanhaan ei ole

Presidentti Putinin puheet etupiireistä, vaatimukset sotilasliitto Naton laajenemisen lopettamisesta ja uhkailut ydinaseen käyttämisestä kertovat käsittämättömästä ajatuksesta palata vanhaan kylmän sodan aikaiseen kauhun ja voimapolitiikan aikaan. Näillä puheilla Putin ei rakenna uutta eurooppalaista yhteistyön näköalaa vaan petaa paluuta menneeseen, 1930-luvun maailmaan, jossa uhkauksin ja sotavoiman käytöllä siirreltiin rajoja ja pakotettiin kansoja alistumaan voimakkaimpien tahtoon.

Mauno Koiviston analyysit Venäjän ideasta ovat tänäkin päivänä ajankohtaisia: ”Venäjän laajentumisessa yhdistyi kolme tekijää: pyrittiin saamaan haltuun arvokasta maata, pyrittiin levittämään uskoa, pyrittiin yhdistämään slaaveja Venäjän johtoon. Se oli Venäjän idea.”⁶ ”Hyvin-

5 Matti Pesu, Koivisto jätti ulkopoliittisen perinnön, Poliitikasta, verkossa 19.5.2017. <https://politiikasta.fi/koivisto-jatti-ulkopoliittisen-perinnon/> [ladattu 11.4.2022]

6 Mauno Koivisto, Venäjän idea, 2001, Tammi, Helsinki, s. 50.

voinnin tai onnen tavoittelu ei ole kuulunut Venäjän eikä Neuvostoliiton pyrkimyksiin. Tähtäimessä on ollut tarvittaessa kärsimystenkin kautta toteuttaa suurempia päämääriä.”⁷

Venäjän idea näyttäytyy sen nykyisen valtiojohdon kannanottojen valossa pyrkimyksenä palata vanhaan suuruuden aikaan ja vanhoihin väkivaltaisiin periaatteisiin. Samaan aikaan myös vuonna 2022 on Koiviston sanoin olemassa ainesosia siihen, että syntyy uudenlainen venäläinen yhteiskunta, joka takaa jäsenilleen hyvän elämisen ja toimeentulon edellytykset. Putinin käynnistämän sodan paradoksi voi olla, että se saattaa johtaa Venäjällä suureen kumoukseen ja valtajärjestelmän vaihtumiseen. Ehkä 2020-luku tarjoaa Venäjän kansalle vihdoin mahdollisuuden tehdä tilit vanhan stalinistisen historiansa kanssa ja ottaa naapuruussuhteissaan kokonaan uusi suunta, jossa jokainen naapuri päättää itse yhteiskuntajärjestyksensä, poliittisen suuntauksensa ja turvallisuusseuransa. Suomen turvallisuusratkaisuja ei kuitenkaan voida tässä ja nyt rakentaa minkään toivottavan poliittisen kehityksen varaan. Kuten tähänkin asti, oman turvallisuuslinjauksemme täytyy toimia niin sateessa kuin paisteessakin.

Yksi asia on varma. Globaalin markkinatalouden ja viestintäteknologian kautta ihmiset ovat sadoin ja tuhansin sitein kytkeytyneitä toisiinsa. Tiedon vapauden lisääntyessä yksinvaltainen ja valheeseen perustuva hallitseminen tulee yhä vaikeammaksi. Tänä päivänä pystymme seuraamaan toisten kansakuntien elämänmenoa, näkemään naapureiden vaurauden ja hyvinvoinnin tason sekä todistamaan sotien ja konfliktien kauheuksia reaaliajassa. Kaikkinainen sensuuri voi onnistua vain väliaikaisesti.

Eurooppalainen elämäntapa on pystynyt tarjoamaan meille vakautta, vaurautta ja vapautta. Elämäntavan keskiössä ovat ihmisoikeuksien, oikeusvaltioperiaatteen, demokratian, rauhan, vapauden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen. Se maailman aika, jossa presidentti Putin tuntuu elävän, on historiaa. Onneksi Eurooppa on mennyt eteenpäin.

7 Koivisto, 2001, s. 280.

Sosialidemokraatit ovat olleet niin Suomessa kuin koko Euroopassakin rakentamassa rauhan ja yhteistyön Eurooppaa. Tänä päivänä näemme, että tehdyt linjaukset ovat olleet tarpeellisia ja erilaisuuden Eurooppa on sodan ja rauhan kysymyksissä täysin yhtenäinen.

Suomi ja koko Euroopan unioni (EU) ovatkin antaneet yksituumaisen tukensa Euroopan unioniin kuulumattomalle Ukrainalle. Ukrainalle annetaan laajaa taloudellista, sotilaallista ja humanitaarista apua. EU on ollut yhtenäinen myös Venäjää vastaan asetettujen massiivisten pakotteiden kohdalla. Eurooppa ja Yhdysvallat ovat nousseet vahvasti puolustamaan rauhan ja ihmisoikeuksien arvoja.

Naamiot on riisuttu

”Kaiken viisauden alku on tosiasioiden tunnustaminen.” Näillä kuuluisilla sanoilla presidentti J. K. Paasikivi puhui Suomen kansalle radiopuheessaan muutama kuukausi raskaan jatkosodan päättymisen jälkeen. Paasikivi määritteli valtiollisen toiminnan keskeisiksi ohjenuoriksi rauhan ja sovun sekä luottamuksellisen naapuruussuhteen Neuvostoliiton kanssa. Samaisessa puheessaan hän määritteli myös ehdot tälle: Neuvostoliiton oli tunnustettava Suomen valtiollinen itsenäisyys ja kansan itsemääräämisoikeus.

Euroopan turvallisuuspoliittiset mannerlaatat liikkuvat Venäjän käynnistämän Ukrainan sodan myötä. Myös Suomi joutuu arvioimaan, miten turvallisuusympäristön muutos vaikuttaa turvallisuuslinjaamme. Venäjän hyökkäys Ukrainaan on paitsi loukkaus suvereenin valtion koskemattomuutta kohtaan myös paluu aikaan, jonka uskoimme olevan Euroopassa takana päin. Se pakottaa meidät reagoimaan määrätietoisesti ja vahvasti sekä arvioimaan naapuruuspolitiikan toimintamahdollisuudet muuttuneessa tilanteessa. Hyökkäyksellä Ukrainaan Venäjä petti luottamuksen hyvien naapuruussuhteiden rakentamiseen kaikkien naapureidensa osalta. Vaikutukset ulottuvat myös Suomeen.

Historiankirjoihin jää myös presidentti Niinistön lausahdus kysyttäessä, mitä hän ajattelee Venäjän presidentti Vladimir Putinista: ”Nyt on naamiot riisuttu ja vain sodan kasvot näkyvät.”

Näin vakavan aggression edessä myös EU:n on näytettävä yhteisönsä todellinen voima. Euroopan unioni ei ole sotilaallinen suurvalta, mutta se on taloudellinen voimatekijä ja siviilivalta. EU:n suurin vaikutusvalta maailmanpolitiikassa syntyykin kauppapolitiikan, 450 miljoonan ihmisen sisämarkkinan sekä laajasti yhteensovitetun lainsäädännön kautta. Sotilaallisen uhan edessäkin EU:n pelotevaikutus syntyy jäsenvaltioiden yhteisvoimasta ja yhtenäisyydestä. Sen ymmärsivät myös suomalaiset EU-jäsenyyden puolustajat vuoden 1994 EU-jäsenyydestä tehdyn kansanäänestyksen yhteydessä.

EU:n ja Yhdysvaltojen sopimat massiiviset talouspakotteet sulkevat Venäjän ja venäläiset yritykset kansainvälisen kaupankäynnin ulkopuolelle. Venäjän vastaiset pakotteet ovat niin kovat ja pitkäaikaiset, että kaikki venäläiset tulevat kärsimään niistä merkittävästi. Venäjän sulkeminen läntisten rahoitusjärjestelmien ulkopuolelle, huipputeknologian vientikielto ja Venäjän keskuspankin varantojen jäädytys tulevat iskemään maan talouteen rajusti. Puolet venäläisten pankkien arvosta hävisi yhdessä yössä, ja tätä kirjoittaessa romahdus vain jatkuu.

Euroopan unioni on todistanut olevansa talouden suurvalta, jonka pakotepäätökset näkyvät ja tuntuvat. EU on esiintynyt yhdellä äänellä ja sopinut toimista, jotka tulevat iskemään kipeästi myös eurooppalaisiin itseensä. Yhtenäisyys näyttää tulleen presidentti Putinille yllätyksenä.

Heikkenevä talouskehitys aiheuttaa väistämättä laajaa tyytymättömyyttä Venäjän sisällä. Venäjä joutuu jälleen kerran hakemaan suhdettaan aitoon demokratiaan, sillä demokratian puute maassa on yksi keskeinen selittävä tekijä Ukrainan hirvittäville tapahtumille.

Paradoksaalista tilanteessa on, että Putinin sotaretki on jo nyt joutunut täysin päinvastaiseen lopputulokseen kuin mihin tällä julmalla sotilaallisen voiman käytöllä sanotaan pyrittävän. Kaiken tapahtuneen jälkeen Ukraina näkee itselleen vain yhden vaihtoehdon, ja se on eurooppalainen elämäntapa.

Suomen turvallisuus rakentuu vahvoihin puolustusvoimiin

Sosialidemokraatit ovat kantaneet sisällään aina kahta perinnettä: vahvaa sitoutumista rauhanaatteeseen mutta myös välttämättömyyttä

huolehtia omasta sotilaallisesta maanpuolustuskyvystä. Legendaarinen puhuja ja työväenliikkeen veteraani Yrjö Kallinen oli näiden perinteiden aito ilmentymä: yhtä aikaa pasifisti ja puolustusministeri. Kun sotilaallisen suorituskyvyn tarpeet jälleen korostuvat, älkäämme unohtako myöskään ikuista pyrkimystä ratkaista maailman kriisejä sovittelun ja diplomatian kautta.

Suomi on rakentanut omaa ulko- ja turvallisuuspolitiikkaansa kestäväällä tavalla kumppanuuksien rakentamisen kautta, välttämällä suhdannepolitiikkaa. Tavoitteena on suomalaisten turvallisuuden takaaminen ja sen estäminen, että Suomi ajautuisi sotilaalliseen konfliktiin. Linja on osoittanut kestäväyytensä.

Kylmän sodan aikaisessa blokkien jakamassa Euroopassa Suomi pyrki pysymään kaukana erityisesti sotilaallisesta yhteistyöstä. Ajatuksena oli, että huolehtimalla omista turvallisuustarpeistamme pystymme parhaiten varmistamaan oman turvallisuutemme. Kylmän sodan jälkeen olemme suuntautuneet kansainväliseen yhteistyöhön myös turvallisuuden kysymyksissä.

Suomen ulko- ja turvallisuuspoliittinen linja on nyt tosipaikan edessä. Suomi tukeutuu edelleen vahvaan ja uskottavaan omaan puolustukseen, jonka kulmakivenä on säilynyt yleinen asevelvollisuus. Puolustuksemme ytimessä on yleisen asevelvollisuuden mahdollistama 280 000 koulutetun sotilaan reservi, jollaista harvalla isollakaan maalla on. Olemme rakentaneet pitkäjänteisesti myös monipuolisia kumppanuuksia puolustuksen alalla.

Sosialidemokraatit ovat vieneet Suomea kansainvälisen yhteistyön ytimiin. Suomelle Euroopan unioni on jäsenyyden alkuajoista lähtien ollut myös turvallisuusyhteisö; tänään vielä enemmän kuin kukaan parikymmentä vuotta sitten ajatteli. EU-yhteistyö kehittyi sekin muun muassa monipuolisten yhteisten kehityshankkeiden kautta. Pohjoismaista erityisesti Ruotsin kanssa Suomella on tiivis yhteistyö puolustuksen alalla. Myös Nato-kumppanuus on vahvistunut vuosi vuodelta. Yhteinen harjoittelu on lisännyt puolustusvoimiemme osaamista ja varmistanut Nato-jäsenyysoption käyttömahdollisuuden omalta puoleltamme. Vajaa kymmenen vuotta sitten käynnistyi aktiivinen yhteistyö

Yhdysvaltain kanssa, mille presidentti Niinistön matka Washingtoniin 4. maaliskuuta antoi uutta merkitystä.

Jännitteet eivät tule poistumaan Euroopasta Ukrainan sodan ratkettuakaan. Siksi myös Suomella on oltava kestävä eväät uudenlaisen turvallisuusarkkitehtuurin rakentamiseen, jolla taataan sekä oma että koko Euroopan turvallisuus. Emme kuitenkaan rakenna turvallisuuttamme tyhjän päälle vaan pikemminkin vahvistamme olemassa olevaa rakennusta uusien järjestysten varalta. Myös presidentti Niinistö on todennut Ukrainan sodan syttymisen jälkeen julkisuuteen seuraavasti: ”Lähtökohtana on, että katsomme jotain muuta, kuin jatkamme entisellä tavalla. Kaikilla vaihtoehdoilla on se etu, että turvallisuutemme paranee.” Niinistön mukaan Nato on yksi vaihtoehto, jota Suomi harkitsee. Toinen vaihtoehto on puolustusyhteistyön syventäminen Yhdysvaltojen ja naapurimaa Ruotsin kanssa.

Uuden tilanteen edessä on syytä sekä vahvistaa olemassa olevia kumppanuuksia että arvioida uusien tukielementtien tarve. On selvää, että koko Euroopan on otettava suurempi vastuu oman maanosansa turvallisuudesta ja puolustuksesta. Siksi sosialidemokraattien on oltava aloitteellisia eurooppalaisen puolustus- ja turvallisuusyhteistyön edistämässä – ilman varauksia. EU:n turvatakuuta on selkeytettävä ja konkretisoitava. Nykyinen turvatakuulauseke velvoittaa EU-maita avunantoon ”kaikin käytettävissä olevin keinoin YK:n peruskirjan 51 artiklan mukaisesti” silloin, kun jäsenvaltio joutuu aseellisen hyökkäyksen kohteeksi. Kirjaus on itsessään jopa painokkaampi kuin Naton artikla 5, joka velvoittaa sotilasliittoon kuuluvia maita auttamaan aseellisen hyökkäyksen kohteeksi joutunutta Nato-maata toiminnalla, jonka avustava valtio katsoo tarpeelliseksi. Velvoite on kuitenkin vesittynt, sillä EU-maiden kesken ei ole sovittu, mitä lauseke konkreettisesti tarkoittaa ja miten apua annetaan.

Tarvitsemme vahvat EU:n turvatakuut, sillä Euroopan turvallisuuden kysymyksissä emme voi olla ulkopuolisen myötätunnon varassa. Yhdysvalloissa kansakunta ensin -periaate ja kansainvälisen diplomatian edistäminen vuorottelevat kansakunnan sisäpolitiikan tuulien mukaan. Euroopan on otettava kuskien paikka maanosan turvallisuuden takaamiseksi. Tarvitsemme paitsi selkeät turvatakuut, myös vahvat nopean toi-

24 minnan joukot ja kyvykkyyden keskustella EU:n yhteisestä armeijasta. EU:n yhteisen puolustuskyvyn vahvistaminen ei ole vaihtoehto Natolle, vaan nämä ovat toisiaan täydentäviä ratkaisuja.

Suomen suhde Natoon

Venäjän hyökkäys naapurinsa Ukrainan kimppuun pakottaa meidät myös tosissaan pohtimaan Nato-jäsenyyden tarvetta ja siihen liittyvien sitoumusten merkitystä Suomelle. Tämä pohdinta on syytä tehdä kiihkotta ja kaikkia näkökohtia arvioiden. Venäjän hyökkäyssota on myös vaikuttanut merkittävästi suomalaisten Nato-kannatukseen. Nyt useiden medioiden tekemien gallup-kyselyjen perusteella enemmistö suomalaisista kannattaa Suomen liittymistä Natoon. Demokratiassa kansalaisten kannanotoilla on merkitystä päätöksenteossa myös oman liikkeemme kannalta.

Ymmärrän Nato-jäsenyyden nykyisten linjausten ja ratkaisujen päälle tulevana lisäturvana. Jäsenyys ei tarkoita sitä, että meidän kannattaisi luopua yleiseen asevelvollisuuteen perustuvasta armeijasta, Ruotsin kanssa tehtävästä yhteistyöstä tai EU:n puolustusyhteistyön tiivistämisestä. Julkisessa keskustelussa välittyy ajoittain ajatus, että Nato olisi jonkinlainen patenttiratkaisu, jolla Suomen turvallisuus varmistetaan. Jäsenyyden esteeksi ei muodostuisi ainakaan velvoite oman puolustuskyvyn ylläpidosta, sillä Suomi kuuluu niiden maiden joukkoon, jotka käyttävät jo nyt lähes kaksi prosenttia BKT:sta puolustusmenoihin.

Jäsenyys voi tuoda Suomelle turvaa, varsinkin jos EU:n turvallisuus- ja puolustusyhteistyön kehittäminen ei lähde edistymään riittävän nopeasti ja konkretiaa tarjoten. Samaan aikaan on kuitenkin tunnustettava, että Nato-jäsenyys toisi myös Venäjän ja Naton välisen jännitteen Suomen valtakunnanrajan tuntumaan. Nykyisin 1 343,6 kilometriä pitkän rajan turvallisuus on pystytty varmistamaan naapureiden yhteistyöllä. Jännitteiden kasvun myötä Suomen tulisi ottaa nykyistä suurempi vastuu myös rajaturvallisuuden ylläpidosta. Myös näitä kysymyksiä on kyettävä arvioimaan hallituksen käynnistämän ulko- ja turvallisuuspoliittisen selonteon päivityksessä.

Nato-sopimuksen perustarkoitus on varsin selkeä: jäsenet ”yhdistävät voimansa yhteisen puolustuksen sekä rauhan ja turvallisuuden säilyttämisen puolesta”. Usein siteerattu viides artikla toteaa, ”että aseellista hyökkäystä yhtä vastaan Euroopassa tai Pohjois-Amerikassa on pidettävä hyökkäyksenä – – kaikkia vastaan”. Tämän lisäksi artiklassa todetaan, että hyökkäyksen kohteeksi joutunutta autetaan ”yksin tai yhdessä toisten sopimuspuolten kanssa” ja toimiin voi kuulua aseellisen voiman käyttö.

Suomi tekee tällä hetkellä läheistä yhteistyötä Naton kanssa laajan kumppanuuden ohjelman puitteissa. Suomen kannalta kumppanuus on vahvistanut kansallista puolustuskykyä ja antanut mahdollisuuden kehittää omaa osaamista yhteiseen harjoitustoimintaan osallistumalla.

Jäsenyyspohdinnan yhteydessä on tärkeää keskustella myös yleisen asevelvollisuuden tulevaisuudesta. Vaikka jäsenyys ei automaattisesti tarkoitaakaan yleisestä asevelvollisuudesta luopumista, ovat monet maat tehneet niin liittyttyään Natoon. Tällä hetkellä ainoastaan Kreikassa, Liettuassa, Turkissa ja Virossa on käytössä yleinen asevelvollisuus. Muut Nato-maat hoitavat puolustuksensa ammattiarmeijalla tai rajatulla asevelvollisuudella. Voiko sotilasliiton jäsenyys laskea intoa osallistua asevelvollisuusarmeijaan?

Jännitteiden purku

Sosialidemokraattinen turvallisuusajattelu on rakentunut laajan turvallisuuskäsitteen perustalle. Puolustuksen kovaa ydintä edustaa vahva yleinen asevelvollisuus. Olemme myös pitäneet huolta armeijan materiaalisesta suorituskyvystä. Samaan aikaan olemme rakentaneet kumppanuuksia länteen niin EU:n, pohjoismaiden kuin myös Naton kanssa.

Sodan keskellä kaikki eurooppalaiset valtiot ovat päättäneet lisätä puolustusmenojaan. Tämä on perusteltu, vaikkakin raskas ratkaisu nykyoloissa. Nykyiselläkin puolustusmenotasolla Suomi on Naton eurooppalaisten jäsenvaltioiden keskiarvon yläpuolella.

Ukrainan sodan rauhanomaisen ratkaisun ja Ukrainan suvereniteetin palauttamisen on oltava keskeisin EU:n ja Suomen toimintaa ohjaava

periaate. Samaan aikaan katse olisi kuitenkin suunnattava myös jännitteiden vähentämiseen. Jännitteiden vähentäminen on erityisesti pienen maan etu. Emme kaipaa Eurooppaan uutta kylmää sotaa, joka olisi vanhaa arvaamattomampi ja vaarallisempi. Arvaamattomuus syntyy siitä, että työkalut, joilla aiemmin pyrittiin välttämään ydinasevaltojen aseellinen konflikti, on ajettu alas. Sama pätee aseriisuntasopimukseen. Aseriisuntasopimukset saatiin aikoinaan aikaan vain äärimmilleen kiristyneen tilanteen jälkeen.

Yhdysvaltojen ja Neuvostoliiton välinen asevarustelu kiihtyi kylmän sodan aikana huippuunsa. Eurooppa oli ydinasekiistan keskiössä, sillä Nato oli vuonna 1979 päättänyt sijoittaa Eurooppaan yhdysvaltalaisia risteily- ja keskipitkänmatkan ohjuksia. Myös Neuvostoliitto oli sijoittanut rajoilleen laukaisualustoilla liikuteltavia 5 000 kilometrin kantomatkan ohjuksia, jotka olisivat helposti yltäneet Länsi-Eurooppaan asti.

Vuosi 1987 osoittautui kuitenkin käännteentekeväksi vuodeksi, sillä joulukuussa Yhdysvaltojen presidentti Ronald Reagan ja Neuvostoliiton johtaja Mihail Gorbatšov allekirjoittivat keskimatkan ohjukset kieltävän INF-sopimuksen. Sopimus oli historiallinen, ja se on onnistunut rajoittamaan merkittävästi ydinaseiden määrää Euroopassa.

Valitettavasti suurvallat ovat vuosien varrella unohtaneet edeltäjiensä tavoitteet, ja ydinaseiden uhka on lisääntynyt voimakkaasti viime vuosina. Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump ilmoitti vuonna 2018 maansa vetäytyvän INF-sopimuksesta. Tätä seurasi Venäjän vastaava ilmoitus. Onneksi Yhdysvallat ja Venäjä pääsivät kuitenkin vuoden 2021 alussa sopuun siitä, että maat jatkavat ydinaseita rajoittavan Uuden Start-sopimuksen voimassaoloa viidellä vuodella. Sopimus rajaa kummankin maan ydinkärkien määrän korkeintaan 1 550:een. Se rajoittaa myös mannertenvälisten ohjusten, sukellusveneistä laukaistavien ohjusten ja raskaiden pommikoneiden määrää.

Myös Euroopan maiden kesken on tehtävää ydinaserajoitusten aikaansaamiseksi, sillä tunnetusti sekä Iso-Britannia että Ranska ovat ydinasevaltoja. Tämän lisäksi Yhdysvaltojen ydinaseita on sijoitettuna useassa Euroopan valtiossa.

Kylmän sodan jälkeen käynnissä ollut ydinaseiden vähentämiseen pyrkivä kehitys on pysähtynyt. Vaikka ydinkärkien määrä on maailmassa

vähentynyt, operatiivisten joukkojen käytössä olevien ydinaseiden määrä on kasvanut. Lähes kaikki käyttövalmiudessa olevat ydinkärjet kuuluvat Yhdysvalloille tai Venäjälle.

Maailma tarvitsee jälleen rohkeita poliittisia liikkeitä, jotka ymmärtävät, ettei ydinasevarustelukilpailun synnyttämä kierre ole kenenkään etu. Ydinaseet ja uhka niiden käytöstä pitää edelleen koko maailman tuhoutumisen mahdollisuutena edessämme. Yksikin ydinpommi voi surmata välittömästi monia miljoonia ihmisiä puhumattakaan pommin aiheuttamista tuhoista ympäristölle. Sosialidemokraattien tulisi ottaa jännitteiden purkaminen ja ydinaseiden vähentäminen keskeiseksi tavoitteekseen koko ihmiskunnan turvallisuuden tähden.

Johtopäätökset

Keskustelu Suomen turvallisuuspoliittisten ratkaisujen ympärillä käy nyt vuoden 2022 keväällä kiivaana. Ajoittain tuntuu, että keskustelijat lähtevät puheenvuoroissa liikkeelle ajatuksesta, jossa Suomen puolustusratkaisuja rakennettaisiin raunioiden eikä suinkaan vahvojen ja huolella harkittujen linjanvetojen pohjalta.

Mannerlaatat ovat kuitenkin liikkeessä Putinin käynnistämän ja päivä päivältä raaemmaksi muuttuneen valloitus sodan myötä. On selvää, että Venäjästä tulee Ukrainan sodan myötä hylkiövaltio, jonka kanssa yksikään läntinen taho ei halua tehdä yhteistyötä. Putinin arvaamattomuus asettaa myös Suomen tarkan harkinnan eteen, jossa punnitaan myös Suomen Nato-jäsenyys. Olen aiemmin pitänyt sotilaallista liittoutumattomuutta Suomelle parhaana ratkaisuna. Nyt tarkastelen avoimin silmin myös sitä mahdollisuutta, että arvaamattoman Venäjän vieressä Nato-jäsenyys voi osoittautua tarpeelliseksi ratkaisuksi. Pelkän jäsenyyden hakemisen lisäksi valtion ylin johto joutuu käymään tarkan pohdinnan myös hakemisen ajankohdasta. Historiankirjat kertovat, ettei arvaamattoman ja todellisuudesta irtaantuneen diktaattorin seuraavia liikkeitä pidä aliarvioida, ja siksi Ukrainan sota ja silmitön tappaminen on saatava ensin loppumaan.

Suomen turvallisuuspolitiikan linjanvedot on aina osattu tehdä ajassa toimien, ja punaisena lankana on ollut kumppanuuspolitiikka.

28 Suomi on kytketty osaksi läntisiä kumppanuuksia monin eri tavoin EU-jäsenyydestä lähtien. Demokratiaan myös kuuluu, että kansalaisten näkemyksiä ja tahtotilaa kuunnellaan ja noudatetaan. Venäjän käynnistämän Ukrainan sodan myötä kansalaisten enemmistö on kääntynyt Nato-jäsenyyden puolelle.

SDP:n pitkä linja on ollut kestävä: puolue on nähnyt niin EU-yhteistyön kuin pohjoismaisen yhteistyön ja Naton kumppanuuden tukevan ja täydentävän omaa puolustustamme. Turvallisuusympäristön merkittävästi muuttuessa Nato-jäsenyys voisi olla seuraava askel ja osa tätä jatkumoa, jossa kumppanuuksien kautta varmistamme Suomen itsenäisyyden säilyttämisen ja suomalaisten turvallisuuden takaamisen. On kuitenkin selvää, ettei Nato-jäsenyys ole myöskään patenttiratkaisu, vaan vaatii sekä oman maanpuolustuskykymme että monipuolisten kumppanuuksien säilyttämistä ja vahvistamista. Omaa turvallisuutta ei pidä jättää muiden myötätunnon varaan.

3. Oikeudenmukaisesti vihreä onkin punaista

JOHAN KVARNSTRÖM

2020-LUVULLA RATKAISTAAN, onko ilmaston lämpeneminen mahdollista rajoittaa globaalisti enintään 1,5 asteeseen. Kysymys on ratkaiseva ihmiskunnan ja biologisen monimuotoisuuden kannalta. Pidän itsestään selvänä, että ajanmukaisen sosialidemokratian päätehtävänä tällä vuosikymmenellä on oikeudenmukainen siirtymä ekologisesti kestäväan yhteiskunnalliseen järjestelmään. Toivon voivani selittää, miksi tämä on sosialidemokraattisten perusarvojen välttämätön seuraus sekä mitä haasteita me liikkeenä kohtaamme taistelussa tavoitteidemme saavuttamiseksi.

Voivatko sosialidemokratian arvot antaa vastaukset ilmasto ja muuttoliikkeitä koskeviin kysymyksiin, vai pysykö työväenliike välttämättä hajallaan meitä kerran yhdistäneiden perinteisen työväenliikkeen kysymysten sateenvarjon alla? Olen vakuuttunut siitä, että sosialidemokratiolla on asiaan panoksensa annettavana ja että tämä on suorastaan nykyaikamme vakauden ja kehityksen ehdoton edellytys.

Demokratia. Solidaarisuus. Tasa-arvo. Kehitys. Nämä ovat mielestäni sosialidemokratian neljä peruspilaria. Ekologinen ja sosiaalinen kestävyys on meidän kaikkien yhteinen nimittäjä – kattorakennelma, jos niin halutaan ilmaista. Karkeasti yksinkertaistettuna sosialidemokratian periaatteena on politiikka, jonka tavoitteena on yhdenvertaisuus ja välineenä reformismi. Ilmastopolitiikan kannalta tämä tarkoittaa kahta asiaa: toisaalta ajatus tasa-arvosta tukee kunnianhimoista linjaa, mutta sen sijaan reformismin kärsivällinen tahti, jota yleensä on pidetty vahvuutena, uhkaa muodostua rasisitteeksi tällä vuosikymmenellä, joka vaatii nopeita päätöksiä ja monien teknisten tekijöiden huomioimista. Sitä paitsi nämä päätökset vaikuttavat monien työväenliikkeen kannattajien elämäntyyliin ja identiteettiin.

Ilmastokriisi on myös tasa-arvokysymys, koska sen vaikutukset kohdentuvat epätasaisesti ja koska se on pystyttävä ratkaisemaan paitsi kestäväällä myös yhdenvertaisella tavalla. Kriisi on niin ikään kansainvälinen ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvä kysymys, koska ilmaston lämpeneminen vaikuttaa kaikista ankarimmin alhaisen tulotason maiden naisiin.

Ympäristö ja SDP – eräitä lähtökohtia

Juuri nyt maailmassa kulutetaan noin 70 prosenttia enemmän luonnonvaroja kuin vuosituhatvuotena vaihteessa, mistä lähtien väestö onkin kasvanut muutamalla sadalla miljoonalla ihmisellä. Nämä ovat vain muutamia niistä lukuisista lähtökohdista, joiden pohjalta keskustelomme arvoistamme vuoteen 2030 saakka ulottuvalla vuosikymmenellä – 2030 on vuosi, johon mennessä meidän on täytynyt saavuttaa kestävä kehityksen globaalit tavoitteet.

Agenda 2030 on viime vuodet ollut SDP:n ohjelmatyön keskeinen lähtökohta. Ja tämä kannattaa sanoa: vuonna 2020 hyväksytty poliittinen ohjelma ja periaatejulistus ottavat sekä ilmastokriisin että oikeudenmukaisen siirtymän erittäin vakavasti. Sama koskee Rinteen/Marinin hallitusohjelmaa.

Kuitenkin on todettava, että koko kenttämme huomioiden emme ole mikään ilmastopoliittinen liike. Kunnianhimoinen linja on välttämättömyyden johdosta voittanut, mutta vielä on epäluuloa ja epäilyjä, sillä edelleen jotkut pitävät kiinni väitteestä, että ympäristö ja työpaikat ovat toisensa poissulkevia.

Keskusteluissa työväenliikkeen tilasta olen usein saanut kuulla viittauksen Tage Erlanderin (1901–1985) sanoihin liikkeen kuuntelemisen merkityksestä. Siinä on kuitenkin ongelma: tänä päivänä on tosin liikkeitä, muun muassa ympäristö- ja ilmastoliike, mutta pääasiallisesti muualla kuin puolueen jäsenten piirissä. Koska emme ole enää entisenlainen suuri kansanliike, meidän on perustettava päätöksemme ja toimintalinjamme tiukasti perusarvoillemme.

Ekososialidemokratia

Ei ole mahdollista riittävästi korostaa, että pidemmän päälle useamman asteen lämpeneminen ei ole sovitettavissa yhteen järjestyneiden sivilisaatioiden kanssa. Suhteessa uhkan vakavuuteen reaktiot ympäri maailman ovat olleet lievästi sanottuna riittämättömät: periaatteessa kaikki olemassa olevat maat ja järjestelmät ovat epäonnistuneet. Kylmän sodan päätyttyä julistettiin ”historian loppua”, ja markkinataloudellinen liberaali demokratia jäi tuolloin vaille haastajaa. Samalla ilmaston muutoksia on nyt perustellusti kutsuttu historian suurimmaksi markkinaepäonnistumiseksi.

Millaista järjestelmää ja politiikkaa nykyaikamme kaipaa, ja mikä on sosiaalidemokratian rooli tässä maailmantilanteessa? Yksi ilmastoskysmyksen suurimmista ajattelijoista on mielestäni Naomi Klein. Hän toteaa teollisen sosialismin aiheuttaneen ympäristökatastrofin, mutta rajattoman kapitalismin olevan ilmastokriisin pääsyyllinen. Hän myös lisää, että eräät maailman kaukonäköisimmistä ympäristölainsäädännöistä on laadittu vahvan sosiaalidemokraattisen perinteen omaavissa maissa.

”Tästä voimme päätellä, että sosialismi ei itsessään ole ympäristöystävällistä, mutta ihmiskunnan paras mahdollisuus selviytyä näyttäisi olevan uudenlainen demokraattinen ekososialismi, jossa kuunnellaan nöyrästi alkuperäiskansojen opetuksia kaiken elämän yhteen kietoutumisesta sekä velvollisuusistamme tulevia sukupolvia kohtaan.”⁸

Tunnen useita puoluetovereita, jotka voivat kannattaa edellä olevaa lainausta, ja tunnen myös useita, jotka nyripistävät nensänsä kuullessaan sanan ”ekologinen”. Tällainen jakaantuneisuus on ymmärrettävää. Ihmiset ovat liittyneet työväenliikkeeseen tarkoituksenaan toteuttaa sellaisia asioita kuin hyvät työolosuhteet, tasapuolinen oikeus koulu-

⁸ Naomi Klein, Tuli on irti – Maapallon polttava tulevaisuus, 2022, Into Kustannus, Helsinki, s. 277.

tukseen ja resurssien oikeudenmukaisempi jakautuminen. Kun poliittinen agenda yhtäkkiä siirtyi ilmaston ja muuttoliikkeen kaltaisiin kysymyksiin, liike jakautui sisäisesti. Kun selvät vaihtoehdot ovat vihreät ja perussuomalaiset, me jäämme puun ja kuoren väliin ja annamme ulospäin hapsottavan vaikutelman. Kultaisessa keskiteissä ei ole mitään pahaa. Se voi monessa tapauksessa olla hyvin perusteltu linja, eikä ole mikään itseisarvo pyrkiä olemaan toinen kahdesta vastakohdasta. On kuitenkin olennaista löytää relevantit ratkaisut kulloisiinkin ongelmiin. Loppujen lopuksi ne kysymykset, joiden ympärille sosialidemokratia syntyi – rauha, terveys, kehitys, tasa-arvo – ovat kiinteässä yhteydessä tämän päivän dominoiviin kysymyksiin. Meidän vaihtoehdollemme on akuutti tarve.

Kunhan vain olemme riittävän vihreitä, ympäristöpuolueita ei tarvita. Esimerkiksi Ruotsin sosialidemokraattien kunnianhimoinen ilmasto-politiikka on yksi syy sille, miksi sikäläinen ympäristöpuolue on vain vähäpätöinen puolue, jolla on rooli lähinnä blokkipolitiikan palasena, mikäli se onnistuu ylittämään eduskuntavaalien neljän prosentin äänikynnyksen. (Sivuhuomiona: norjalainen Miljøpartiet de grønne ei siinä onnistunut vuoden 2021 eduskuntavaaleissa, vaikka ilmastoa ja öljyä koskevat kysymykset olivat vaalien keskipisteessä.)

Jos me todistettavasti pystymme toteuttamaan kauttaaltaan oikeudenmukaisen siirtymän, oikeistopuolueet menettävät levottomuuteen, pelkoon, syrjäytymiseen ja syytöksiin perustuvan kasvualustansa. Tämä vaatii meiltä yhä konkreettisempia korvausmalleja sekä sitä, että asetamme selkeät kriteerit ja aikataulut sopeutumiselle, menetettyjen tulojen korvaamiselle, uudelleen koulutukselle sekä vaiheistamiselle.

Pandemia ja valtion rooli tienviitoittajana

Koronapandemia on osoittanut, että pystymme suuriinkin muutoksiin, jos tahtoa on: ihmiset ovat valmiita sopeuttamaan elämäänsä ja valtio on valmis johtamaan. Tämä pätee siitä riippumatta, olemmeko yhtä mieltä toteutetuista toimenpiteistä. Voimme kuitenkin olla yhtä mieltä siitä, että sopeutumistoimenpiteet ja taloudelliset panostukset eivät olisi olleet mahdollisia ennen kuin virus iski. Voimme tietenkin

yrittää ottaa koronapandemiasta oppia ilmastokriisiä varten, kunhan pidämme niiden erot kirkkaana mielessä. Molempien kriisien yhteinen nimittäjä on niiden globaali laajuus ja valtion keskeinen rooli niiden ratkaisemisessa. Pysäytysnapin tilapäinen painaminen on kuitenkin aivan eri asia kuin yhteiskuntarakenteidemme pysyvä muuttaminen.

Valtioiden rooli tilaajina ja maksajina oli aivan keskeinen uusien rokotteiden kehittämisessä. Yleisesti voidaan sanoa, että valtiollinen pääoma ja valtion lupaukset voivat luoda muutostilanteisiin turvallisuutta ja ennustettavuutta, jotka puolestaan kannustavat yksityisiin investointeihin. Valtio voi niin ikään vaikuttaa hankintoja koskevilla määräyksillään. Näin voidaan luoda taattua kysyntää, jonka perusteella yritykset uskaltavat investoida. Omistajaohjauksen merkityksen on aiemmin nähnyt esimerkiksi siinä, että Ruotsin ja osittain myös Suomen valtio olivat niiden yhtiöiden keskeisiä omistajia, jotka ensimmäisinä valmistsivat ruostumatonta terästä (SSAB, LKAB ja Vattenfall).

Toinen keskeinen kysymys on valtion keskeinen rooli resurssien keskittämisessä. Tarvitsemme enemmän energiademokratiaa. Naomi Klein muotoilee asian siten, että ”uusiutuvan energian tulisi aina kun mahdollista olla julkista tai yhteisöomisteista – niin että uusien teollisuudenalojen hyödyt eivät keskittyisi samalla tavalla kuin fossiilisten polttoaineiden”.⁹

Ja aivan kuten koronakriisin käsittely sai maksaa paljon, myös ilmastokriisin hoitamisen täytyy saada maksaa – vaihtoehto on vielä kalliimpi. Palaan tähän myöhemmin. Vähätuloisten ja osittain myös yhteiskunnan keskialueella elävien ihmisten täytyy saada korvausta, kun energiakustannukset nousevat ja kun siirtymä toisinaan nostaa kustannuksia (toisaalta joskus todellakin saamme sekä puhtaampia että halvempia vaihtoehtoja). Valtion investointeja ja standardisointilainsäädäntöä tarvitaan, jotta yritykset voivat investoida turvallisesti.

Toivottavasti valtion rooli tulee myös olemaan ratkaiseva, kun kansainvälisen yhteisön ennemmin tai myöhemmin täytyy sopia ”geo-engineeringin” eli ilmaston muokkaamisen säännöistä. Oma mielipiteeni

9 Klein, 2022, s. 201.

tästä ilmiöstä on, että ilmastoja muokkaamalla vain huiputtaisimme itseämme takertumaan kestävämpään filosofiaan.

Yleisesti ottaen sosialidemokratiassa on vahva usko demokraattisen valtion merkittäviin mahdollisuuksiin toimia ongelmien ratkaisijana. Tämä usko muodostaa enemmän kuin välttämättömän vastapainon oikeiston harhauskoon siitä, että markkinoiden näkymätön käsi voi ratkaista ongelmat.

Lyhyt vertailu Ruotsin sosialidemokratiaan

Käsittääksemme, mikä on sosialidemokratian keskeinen olemus eikä ainoastaan Suomen politiikkaa koskeva erityispiirre, meidän täytyy hakea inspiraatiota Ruotsista. Aloittakaamme Olof Palmesta, jota pidän poliittisena esikuvanani. Rehellisesti puhuen kyse on paljolti retoriikasta ja sanavalinnoista, koska sanat ja luomamme tunnelmat muodostavat sekä yhteiskunnallisia toimenpiteitä että arvoja vahvistavia toimenpiteitä. Vuoden 1969 puoluekongressissa Palme muotoili tavallaan sosialidemokratian ytimen:

”Yhteiskunnan elämiseksi ja henkiin jäämiseksi sitä on leimattava kokonaisvaltainen solidaarisuus, kyky eläytyä toisten ihmisten oloihin ja ehtoihin, yhteisvastuun ja osallistumisen tunne. Muuten yhteiskunta ennemmin tai myöhemmin luhistuu ahdasmieliseen itsekkyyteen. Ei koskaan ole heitä ja meitä, on ainoastaan meitä. Solidaarisuus on ja sen täytyy olla jakamaton.”¹⁰

Palme halusi kääntää sosialidemokratian kasvot kohti ”tasa-arvoisuuden ja ihmisten välisen vapaan yhteisön leimaamaa tulevaisuutta”.¹¹ Usein hän myös korosti kansainvälisyyttä sekä meidän aikamme tarvittavia arvoja ja näkemyksiä. Edellä mainitussa kongressissa Palme määritteli sosialidemokratian keskeiset tehtävät 1970-luvun ruotsalaisessa politiikassa. Ensimmäinen tehtävä oli ”teknisen kehityksen aiheuttamien

¹⁰ Olof Palme, *Att vilja gå vidare*, 1974, Tidens förlag, Stockholm, s. 154.

¹¹ Palme, 1974, s. 154.

kohtuuttomien sosiaalisten seurausten estäminen”, toinen oli ”demokratian laajentaminen ja syventäminen” ja kolmas oli ”tasavertaisuuden puolesta toimiminen”.¹² Kaikki kolme päätehtävää ovat päivänpolttavia edelleen nyt 2020-luvulla, mutta ne on tietenkin asetettava ilmasto-kontekstiin.

Ilmastoratkaisujen löytämisen ohella Ruotsin sosialidemokratialla on tulevaisuuden projekti, jonka Palmen seuraaja Ingvar Carlsson ytimekkäästi muotoili vuonna 2021: ”Olemme satokauden kynnyksellä. Tehtävänämmme on korjata hyvinvointi ja sitten laajentaa sitä.”¹³

Tässä kohtaa Ruotsissa on helpompaa olla vasemmistolaisena merkittävän relevantti kuin Suomessa, siellä kun on paljon oikeistolaista politiikkaa, johon tulisi puuttua: radikaalit yksityistämiset, poistetut verot sekä ei-demokraattiset piirteet, kuten mahdollisuus vakuutuksen avulla ohittaa julkisen hoidon jono. Sosialidemokraattinen pääministeri Magdalena Andersson onkin tänä vuonna ottanut selvästi kantaa demokraattisen kontrollin palauttamisen puolesta hyvinvointiin liittyvissä asioissa.

Meillä Suomessa on kyllä puutetta ja köyhyyttä, muttei samanlaista tarvetta korjata hyvinvointia kuin Ruotsissa. Me emme ole yksityistäneet hoivaa emmekä kouluja, me emme ole poistaneet varallisuuteen kohdistuvia veroja. Toisaalta taloutemme ei ole yhtä vahva kuin Ruotsin, joten meillä keskustellaan pikemminkin siitä, mihin meillä ylipäättään on varaa. Kysymys on hyvin ajankohtainen, sillä maassamme on valtava investointitarve, joka on asetettava oikeisiin aikapuitteisiin.

Siirtymäprosessin täytyy saada maksaa jonkin verran nyt, tai sitten se maksaa paljon enemmän myöhemmin. Kajsa Borgnäs on saksalaisen Stiftung Arbeit und Umwelt -ajatushautomon päällikkö ja Ruotsin sosialidemokraattisen ylioppilasliiton entinen puheenjohtaja. Hän kirjoittaa siirtymää koskevassa kirjassaan niin sanotun Stern-raportin vuodelta 2006 osoittaneen, että ”mitä aikaisemmin ja laajamittaisemmin me reagoimme, sitä halvemaksi se tulee.”¹⁴ Ilmastokriisin seurausten

12 Palme, 1974, s. 147–150.

13 Daniel Suhonen, Vad hade Erlander gjort? Hur vi ska besegra högern och vinna framtiden, 2021, Verbal förlag, Stockholm, s. 89.

14 Kajsa Borgnäs, Ingen tid för illusioner – en reseguide, 2021, Atlas, Stockholm, s. 182.

36 hoitaminen tulee maksamaan paljon enemmän kuin tänä päivänä siirtymään tehdyt investoinnit.

Borgnäs tekee kuitenkin enemmän kuin vain referoi. Hän esittää ansiokkaan matkareitin kohti oikeudenmukaista siirtymää. Eräänä sosialidemokratian kannalta hyödyllisimpänä perusväitteenä pidän lausetta: ”mitä korkeammat ilmastotavoitteemme ovat, sitä kunnianhimoisempia myös sosiaalisten ja työpoliittisten tavoitteiden täytyy olla”.¹⁵

Lisäksi Borgnäs korostaa, että ”sopeutumisesta kärsivien alojen työntekijöille tarvitaan konkreettisia ideoita myös siitä, miten heidän elinolonsa voidaan turvata matkan varrella, ei vain 30 vuoden päästä, vaan jokaisena päivänä”.¹⁶

Johtopäätökset

Sosialidemokraattisten vaihtoehtojemme täytyy olla jotain enemmän kuin pelkkää keskustapolitiikkaa markkinaperusteisine ratkaisuihin, kuten taikausko päästökauppaan. Sosialidemokratia täytyy yhdistää ekologisen kestävyuden käsitteeseen, jotta pystyisimme vastaamaan ihmiskunnan kohtalonkysymyksiin oikeudenmukaisella tavalla. Perustavaa laatua olevat ajatuksemme demokratiasta, tasa-arvosta ja solidaarisuudesta voivat päättyä ainoastaan kunnianhimoiseen linjaan ilmastoa ja luonnon monimuotoisuutta koskevissa kysymyksissä.

Liikkeemme on ollut osittain jakautuneena ilmasto- ja ympäristökysymyksissä, koska puolueen valtakauden aikaan muut kysymykset dominoivat. Jos oli vastakkaisasettelua työpaikkojen ja ympäristönäkökohtien välillä, valinta oli vaikea. Tänä päivänä sopeutuminen on huomispäivän työpaikkojen edellytys. Tulevaisuus muodostuu hyvin epävakaaaksi, ellei ilmaston lämpenemistä pystytään pysäyttämään.

Meidän täytyy ratkaista eriarvoisuusongelmat, suosia uusiutuvaa energiaa mahdollisimman paljon ja toimia sen puolesta, että siirtymä

¹⁵ Borgnäs, 2021, s. 168.

¹⁶ Borgnäs, 2021, s. 227.

yhdistyy tasapuolisempaan resurssien jakautumiseen. Siirtymästä täytyy tehdä projekti, jossa huomioidaan kaikki kansalaiset, koska syntyvät uudet työpaikat eivät automaattisesti mene niille ihmisille, jotka menettävät työpaikkansa. Sosialidemokratia voi luoda toivoa siitä, että meidän ei ole pakko tinkiä todellisesta hyvinvoinnista siirtymän vuoksi, vaan päinvastoin voimme saada monella tavalla rikkaamman elämän. Kertakäyttökulttuuri ei todellakaan ole mitään todellista elämänlaatua.

Meidän ei tarvitse eikä meidän pidäkään muuttaa aatteitamme. Päinvastoin, meidän täytyy sukeltaa niihin syvälle voidaksemme vastata 2020-luvun valtaviin haasteisiin. Voi tuntua oudolta ja pelottavalta, että yhteiskuntamme ja elämämme täytyy muuttua suhteellisen paljon. Kuitenkin on vielä pelottavampaa ajatella, kuinka paljon meidän oma ja erityisesti tulevien sukupolvien elämä muuttuu, jos emme onnistu ajoissa muuttamaan suuntaa.

4. Miksi meritokratia on huono lähtökohta sosialidemokratialle

PINJA PERHOLEHTO

TÄMÄ KIRJOITUS on syntynyt tarpeesta pohtia sosialidemokratian tilaa ja sitä, miltä liikkeen tulisi näyttää 2020-luvulla. Tarkastelen kirjoituksessani sosialidemokratian suhdetta meritokratiaan ja tasa-arvoon sekä peilaan näiden arvojen tai ihanneiden toteutumista suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Pysin samalla osoittamaan, kuinka meritokraattisen yhteiskunnan ytimeen paalutettu mahdollisuuksien tasa-arvo on sosialidemokratian tavoitteeksi liian yksipuolinen ja riittämätön. Eriarvoisuuden vähentäminen ja tasa-arvon edistäminen eivät saisi olla vain, eivätkä edes ensisijaisesti, esteiden poistamista. Etenkin sosialidemokraattisten arvojen näkökulmasta niiden tulisi olla myös aktiivista vaikuttamista sellaisen politiikan puolesta, jolla tasoitetaan eroja ihmisten lähtökohdissa ja sitä myöten elämänvalinnoissa ja niiden lopputuloksissa.

Mahdollisuuksien tasa-arvo syntyi aikanaan osittaisena vastauksena siihen, kuinka epätasa-arvoisuutta voitaisiin mitata. Sittenkin on kuitenkin ymmärretty, että tämän käsityksen varjolla eriarvoinen yhteiskunta voi näyttäytyä jopa toivottavana tilana. Vaikka meritokratian periaate näyttää tarjoavan vaihtoehdon eriarvoisuudelle, sen konkreettinen poliittinen soveltaminen ei ole johtanut yhdenvertaisuuteen, vaan ainoastaan yksilöiden menestyksen tiellä olevien esteiden poistamiseen. Meritokraattinen yhteiskunta ei itsessään vastusta hierarkioita vaan jopa oikeuttaa ne. Siinä missä luokkayhteiskunnassa heikommin toimeentuleva saattoi osoittaa syyttävällä sormella yläluokan etuoikeuksia, meritokratiassa ajatellaan, että jokaisen tulisi syyttää vaikeuksista tai epäonnesta itseään.

Olen käyttänyt kirjoitukseni taustamateriaalina laajasti erilaisia selvityksiä, tutkimuksia ja ohjelmia. Viime kädessä merkityksellisimmät oivallukset ja inspiraatiota omaan ajatteluuni olen saanut kuitenkin

syventyessään Saksan liittokansleri Olaf Scholzin ajatuksiin. Scholz on puheissaan paitsi osoittanut meritokratiaan pyrkivän yhteiskunnan heikkouksia, myös peräänkuuluttanut kunnianpalautusta tavallisille ihmisille ja työväelle. Hän ei ole palannut toistamaan puheissaan luokkaretoriikkaa, mutta on kuitenkin ymmärtänyt, kuinka meriitin käsite nyky-yhteiskunnassa käytetyssä muodossaan on jähmettynyt käsitteeksi, joka heikentää ihmisten keskinäistä arvostusta ja aitoa tasa-arvoa.

Moderni työväki ja uudistuva työväenliike

Saksan sosialidemokraattisen puolueen manifesti ja sitä seurannut Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen Forssan ohjelma olivat aikoihin todellisia edelläkävijöitä. Ne lupasivat taata yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden ja maksuttoman koulutuksen sekä muun muassa poistaa lapsityövoiman. Monin osin tavoitteet on tämän päivän Suomessa jo saavutettu, joten ajatukset ovat menettäneet alkuperäisen raikkautensa.

Maailma on monella mittarilla parempi kuin se on koskaan ennen ollut. Kulkutauteja on vähemmän, ihmiset elävät pidempään ja sukupuolten välisessä tasa-arvossa on otettu aimo harppauksia. Vaikka hyvinvointivaltion rakentuminen ja sosiaalisen liikkuvuuden lisääntyminen haastavat kaikkia poliittisia puolueita, koskettavat ne sosialidemokratiaa erityisen perustavanlaatuisella tavalla. Kuvaa entisen ajan työväestä tai sorretusta kansasta ei voi kopioida sellaisenaan tähän päivään. Ei vähiten siksi, että työväenluokka itsessään on keskiluokkaistunut. 2020-luvulla identifikaatio ei toimi enää vanhaan tapaan, ja vaikka toimisikin, olisivat luokkaidentiteetit hyvin ristikkäisiä ja päällekkäisiä.

Tämän ymmärtäminen on ratkaisevaa sille, miten sosialidemokratia kykenee puhuttelemaan erilaisia kohderyhmiä. Olisi virhe olettaa, että vasemmisto tai sosialidemokraatit nauttivat yhä suurta suosiota niin kutsutun työväenluokan joukossa. Etenkin nuorten ikäluokkien asenteet ovat muuttuneet jo pitkään. Esimerkiksi vuoden 2021 Nuorisobarometrin mukaan ammatillisella toisella asteella opiskelevat ja sieltä valmistuneet luokittelevat itsensä vasemmistoon harvemmin kuin muut vastaajat. Tämä kertoo osaltaan luokkayhteiskunnan murtumisesta ja

vahvistaa ajatusta siitä, kuinka perinteiset luokkayhteiskunnan asemat eivät enää ohjaa poliittisia valintoja.

Vaikka maailma on tänään erilainen kuin sosialidemokratian alkuaikoina, en usko luokkayhteiskunnan hälvenemisen olevan sosialidemokraattisen liikkeen turmio. Yhteiskunnalliset muutokset ovat toki vaikeuttaneet selkeästi jaoteltujen väestöryhmien puhuttelemista, mutta myös laajentaneet sosialidemokratian luonnollista pohjaa. Kun aiemmin selvät vastakkainasettelut hämärtyvät, uusiutumiskyvystä ja päivittymisestä tähän päivään tulee elinehto. Minun silmissäni tämä tarkoittaa, että sosialidemokratian on kehitettävä uusia indikaattoreita, joilla voidaan tarkastella tämän päivän yhteiskunnallisia haasteita ja niiden myötä löytää ratkaisuja uuden ajan sorrettujen ja osattomien tilanteeseen.

Perinteisestä luokkayhteiskunnasta ansioiden meritokratiaan

On mahdotonta käsitellä mahdollisuuksien tasa-arvon ilmentymistä yhteiskunnassa ilman, että tulee samalla käsitelleksi yhteiskuntajärjestystä. Mielenkiintoista kyllä, maailman johtavaksi yhteiskunnalliseksi ja sosiaaliseksi ihanteeksi noussut meritokratia oli alkujaan kuvaus dystooppisesta yhteiskunnasta, jonka brittiläinen työväenpuolueen edustaja ja sosiologi Michael Young loi kirjassaan *The Rise of the Meritocracy* (1958).

Yhden ja yhtenäisen työväen identiteetin katoaminen ja perinteisen luokkayhteiskunnan murtuminen tekivät vaiheittain tilaa tuloksiin, arvosanoihin ja älykkyyteen perustuvan meritokratian nousulle. Poliitikot niin oikealta kuin vasemmalta palaavat ideologisissa puheparissaan jatkuvasti siihen, kuinka ansiot – raha, valta, työpaikat – pitäisi jakaa meritokraattisesti taitojen ja uutteruuden mukaan. Kukaan järkevä ihminen ei olettavasti vastusta yleistä pätevyuden käsitettä. Tässä yhteydessä on kuitenkin erotettava ansiot, joita pidetään pätevyutenä, sekä meritokratia, joka on ennemminkin tapa jakaa esimerkiksi valtaa, mahdollisuuksia, kunniaa ja yhteiskunnallista arvostusta sen mukaan, mitä ihmisten *sanotaan* ansaitsevan.

Meritokratian ongelmallisin puoli onkin oikeastaan siihen sisäänrakennettu ajatus moraaliseista ansaitsemisesta. Siinä missä harva yrittää aristokratiassa vakuuttaa, että voittajat ja häviäjät ansaitsevat osansa, meritokratialle tämä on tunnusomaista. Meritokraattiset asenteet menestystä kohtaan ovat saaneet erityisesti mahdollisuuksien tasa-arvoa rakastavat oikeistovoimat uskomaan, että heidän menestymisensä on kiitos omasta ahkeruudesta ja uutteruudesta. Yksinkertaistettuna meritokratian periaate huutaa, että jos mahdollisuudet ovat kaikille samat, kukin ansaitsee kohtalonsa tai voittonsa. Minun silmissäni meritokratia on siksi kuin utopia, jonka varjolla vähemmän meritoituneet voidaan syrjäyttää, joko tiedostamatta tai tietoisesti, pahimmassa tapauksessa yhteiskunnan ulkopuolelle. Ansiot eivät määritä yksin kenenkään menestystä, eikä meritokratia toimi käytännössä siten kuin sen oli tarkoitettu toimivan.

Siinä missä puhdas meritokratia vaalii älykkyyttä, sivistystä, tiedettä ja tietoa, pyörii nyky-yhteiskunta ulkonäön, statuksen ja sosiaalisten normien ympärillä. Vaikka esimerkiksi neutraalit, pätevyyteen perustuvat palkitsemisperiaatteet ja reilut rekrytoinnit olisivat hyödyksi yrityksille, ovat rekrytoinneista ja työehdoista päättävien henkilöiden mieltymykset, ennakkoluulot ja oletukset yhä ratkaisevia. Olennaista on myös huomata, että meriitit ja ansiot itsessään ovat usein myös onnenkantamoisen siivittämiä. Maailmassa on varmasti taitavampiakin artisteja kuin radion kesähittilista kertoo, mutta valtaosa heistä ei ole onnistunut nousemaan maan kuuluisimpien starojen joukkoon. Monilla elämässään jotakin erityisen kovasti tavoittelevilla on ansioita, mutta vain harvat menestyvät.

Jos omaksuu meritokraattisen arvomaailman ja toistaa itselleen, että kaikilla on tämän päivän Suomessa yhtäläinen mahdollisuus tavoitella millaista asemaa tahansa, tuntuvat yhteiskunnassa vähemmän arvostetut asemat helposti hyväksyttäviltä ja oikeutetuilta. En missään nimessä kiellä tai halua vähätellä menestyvien ihmisten kykyjä, ahkeruutta tai lahjakkuutta. Yksilöiden tosiasiallisten ansioiden ja lopputuloksen välinen yhteys on kuitenkin epäsuora, ja lukemattomat mittarit kertovat yhteiskunnan pelikentän olevan vain näennäisesti tasainen. Oman

ahkeruuden tai kyvykkyyden rinnalla ja sijaan kyse on siis myös esimerkiksi onnesta, perimästä ja normeista.

Koulutusjärjestelmä epätasa-arvon pelikenttänä

Meritokratia sekä siihen tiiviisti liittyvä konservatiivinen ja liberaali tasa-arvokäsitys vaikuttavat vahvasti muun muassa koulutuspolitiikkaan. Kun koulutus on maksutonta ja järjestelmä kattava, toteutuu mahdollisuuksien tasa-arvo näennäisesti hyvin. Maksuton koulutusjärjestelmä auttaa kuitenkin eniten niitä yksilöitä, joiden kohdalla kouluttautumisen esteet ovat kiinni lähinnä taloudellisista resursseista. Ja silti edes koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo ei välttämättä takaa varsinaista koulutuksellista tasa-arvoa. Tämän vuoksi moni oletus järjestelmän tasa-arvoisuudesta on osin virheellinen.

Maksuttomasta ja yhtenäisestä koulutusjärjestelmästä huolimatta tämän päivän Suomi jakaantuu koulutuksellisesti kahtia. Lukuisat tutkimukset, PISA-tulokset ja kansalliset arvioinnit osoittavat lasten ja nuorten oppimistulosten eriytyvän. Erot parhaiten ja heikoimmin pärjäävien välillä ovat paisuneet paikoin niin suuriksi, että ne vastaavat jopa yhden tai useamman kouluvuoden aikana tapahtuvaa oppimista. Kun yhtälöön lisätään lasten erilainen sosiaalinen ja kulttuurinen pääoma, ajaututaan kohtuullisen kauaksi koulutuksellisen tasa-arvon toteutumisesta. Perhetausta vaikuttaa makrotasolla kaikkeen. Tämä näkyy esimerkiksi siinä, kuinka meritokratiassa korkeammille palleille kohonneiden vanhempien lapsista moni osaa lukea jo perusasteelle siirtyessään, mutta matalammin koulutetun väestön keskuudessa se ei ole yhtä yleistä.

Suomi, tuo koulutuksen mallimaa, on päästänyt jo aivan liian monta ikäluokkaa peruskoulujärjestelmän läpi ilman riittävää luku-, kirjoitus- ja laskutaitoa. Näiden arkipäiväisessä elämässä tarvittavien perustaitojen puutteesta voi muodostua yksilön tulevaisuuden kannalta merkittävä este. Järjestelmän epäonnistuminen osoittaa, ettei muodollisten mahdollisuuksien tasa-arvoa vaalinut koulutuspolitiikka ole onnistunut takaamaan kaikille lapsille ja nuorille tosiasiallisia mahdollisuuksia hankkia kykyjensä ja mieltymystensä mukaista osaamista ja toteuttaa

niitä kyseisessä koulutuksessa. Vaikka monien maiden koulutusjärjestelmät poikkeavat Suomen mallista, on niissä tehdyistä tasa-arvoa vahvistavista poliittisista interventioista mahdollista oppia. Esimerkiksi Uudessa-Seelannissa positiivisella erityiskohtelulla on pyritty avaamaan koulujärjestelmän aiemmin suljettuja ovia laajemmin eri taustoista tuleville opiskelijoille muun muassa ottamalla käyttöön erilaisia sisään-pääsykriteereitä. Lisäksi osa korkeakoulujen rahoituksesta on kytketty toteutuneeseen tasa-arvoon. Mitä vastaavaa Suomen sosialidemokraatit voisivat olla valmiit tekemään sen eteen, että mahdollisuuksien tasa-arvon sijaan tai lisäksi myös lopputulokset olisivat tasaisempia?

Samalla kun lasten ja nuorten oppimistulokset eriytyvät, koulutus kasaantuu yhä harvemmille. Toinen koulutusjärjestelmän tasa-arvoisuuteen liittyvistä virheellisistä oletuksista on siksi se, että kaikilla olisi sama mahdollisuus hakeutua opiskelemaan mitä tahansa. Opetus- ja kulttuuriministeriön vuonna 2020 julkaisemasta opiskelijatutkimuksesta selviää, että lähes neljä viidestä yliopisto-opiskelijasta on korkeasti koulutettujen vanhempien tai vanhemman jälkeläisiä. Kyse on paitsi siitä, millaiselle ympäristölle nuori on sosiaalistunut ja millaisia eväitä hän on opintojensa aiemmissa vaiheissa elämänsä saanut, mutta myös siitä, ettei valikoituminen korkea-asteen opintoihin ole täysin neutraali prosessi.

Vaikka ammatilliset tutkinnot antavat jatko-opintokelpoisuuden korkea-asteelle, on jatko-opintojen tiellä käytännön esteitä näennäisen tasa-arvoisista mahdollisuuksista huolimatta. Toisin kuin ylioppilastutkinto, ammatillinen perustutkinto ei mahdollista todistusvalintaa yliopistoihin. Pääsykoereitin supistaminen lisää ammattiin opiskelien vaikeuskerrointa entisestään. Kun yhtälöön lisätään vielä se, että ammatillisesta koulutuksesta saatu matemaattinen tai yhteiskunnallinen osaaminen ei takaa parasta mahdollista pärjäämistä pääsykokeissa, on pääsy etenkin yliopistoon hankalaa tai jopa mahdotonta.

Meritokraattinen ja hierarkkinen koulutusjärjestelmä sulkee osan nuorista ulkopuolelle, mutta edes niin kutsutut voittajat eivät aina selviä ulos ehjinä, sillä kilpajuoksu ansioista ruoskii ahkeroimaan uupumiseen saakka. Suorituskeskeisyys luo yksilöiden ympärille herkästi illuusion siitä, että kaikki muut pärjäävät paremmin. Paineistettu kasvuympäristö

vaikuttaa väistämättä myös oman identiteetin rakentumiseen. Jos lapset ja nuoret kasvatetaan määrittämään omaa ja toistensa arvoa suoritusten ja niiden tulosten kautta, on meritokratian kilpajuoksusta maksettava hinta liian kova: oma jaksaminen, hyvinvointi, ystävyyssuhteet, solidaarisuus ja kyky asettua toisen saappaisiin. Kiihtyvä tehokkuusajattelu saa minut silloin tällöin ajattelemaan, että kunpa joku vain pysäyttäisi oravanpyörän ja kysyisi, pitääkö kohta hengittääkin tahdissa, vai saisiko ihan vain elää ja nauttiakin.

Ei ole itsessään lainkaan väärin, että jokainen nuori ei suorita korkea-koulututkintoa. Ongelmaksi tämä muodostuu siksi, että meritokraattisten ansioiden kautta moraalisesti annettava oikeutus ja arvostus rajoittuu usein vain vauraimpiin ja korkeakoulututkinnon suorittaneisiin. Samaan aikaan yliopistotutkinto on monen silmissä suurempi meriitti kuin ammattikorkeasta saatu vastaava, ja ylioppilastutkinto ammattitutkintoa parempi valinta. Näiden yhteiskunnan suuremmin arvostamien opinpolkujen nähdään myös vahvemmin oikeuttavan sosiaaliseen nousuun ja ansioihin. Hierarkkinen koulutusjärjestelmä vahvistaa tätä vinoumaa ja tulee siten tahattomastikin vääristäneeksi ajatusta siitä, mikä yhteiskunnassa on ylipäätään arvokasta. Koulutusjärjestelmän voikin nähdä ylläpitävän normeja, rakentavan makrotason odotuksia ja arvostuksia sekä siirtävän niitä sukupolvelta toiselle.

Erityisesti meritokraattisen nousun itse kokeneet henkilöt ovat ahkeria kannustamaan muita samaan. Olisi kuitenkin järjetöntä ajatella, että jokaisen suomalaisen tulisi kavuta koulutusjärjestelmämme ylimmille tasoille. En tarkoita tällä lainkaan sitä, etteivätkö osaamisen täydentäminen, elinikäinen oppiminen tai työuran aikana uusiin vastuisiin kasvaminen olisi ensiarvoisen arvokkaita asioita – päinvastoin. Maailmassa on kuitenkin valtava määrä tärkeitä töitä, jotka eivät perustu pitkälle koulutukselle mutta pitävät hyvinvointivaltion pyörät pyörimässä. Puhtaasti formaaliin koulutukseen ja korkea-asteen opintoihin liittyvä meritoituminen aiheuttaa vähemmän koulutusta edellyttävien töiden aliarvostumisen siitäkin huolimatta, että ne ovat yhteiskunnalle välttämättömiä. Myös vuosikymmenten päästä tarvitaan erilaisia työntekijöitä, ja siksi pitäisi olla yhtä suuri meriitti olla empaat-

tinen lähihoitaja, täsmällinen assistentti, luova floristi tai huolellinen automekaanikko kuin olla valtiotieteiden maisteri tai filosofian tohtori.

Korkeakoulutuksen yliarvostaminen on riittämätön vastaus niin työttömyyteen, naisvaltaisten alojen palkkakuoppaan kuin heikkoon työhyvinvointiin. 2020-luvun sosialidemokratian filosofisena lähtökohtana ei siksi tulisikaan olla tilanne, jossa modernin työväen olojen parantamisen sijaan rakennamme koulutukselliset tikkaat, joita pitkin työväestö voi kavuta vain ylös - ikään kuin tulla pelastetuksi joltakin, mitä ei olisi välttämättä syytä pelätä.

Kohti uuden ajan sosialidemokraattista tasa-arvonarratiivia

Socialidemokraattista ihanneyhteiskuntaa on rakennettu tavoitellen tilaa, jossa kenestä tahansa voi tulla mitä tahansa. Tämä työ on kantanut kiistatta hedelmää, mutta yhteiskunnassa on yhä normeja ja rakenteita, jotka kohtelevat eri ihmisiä eri tavoin sekä kansallisesti että globaalisti. Olen pitänyt siksi välttämättömänä sanoittaa ajatuksiani meritokratiasta ja siitä, kuinka sosialidemokratian tulisi suhtautua meritokratian periaatteeseen ja myöskin mahdollisuuksien tasa-arvoon poliittista toimintaa ohjaavana arvona.

Minun unelmieni hyvinvointivaltiossa sivistyneisyyden mittarina on se yhteiskunta ja maailma, jonka jätämme jälkeemme. Eivät meriitit tai ansiot, vaikka meritokraattinen arvomaailma niitä alati tuputtaa. Sen sijaan, että valmistamme ihmisiä kilpajuoksemaan eteenpäin kohti ansioita tai lannistamme toisia aliarvostaen heidän panostaan, tulee mieluummin pyrkiä yhteiskunnallisen arvostuksen ja taloudellisen palkitsemisen jakamiseen jokaiselle.

Tässä päivässä toteutuva vinoutunut meritokratia voi olla tosiasiasa uuden ajan luokkayhteiskunta, jonka rakenteet vain ovat siirtyneet totuttujen indikaattorien ulottumattomiin. Jotta tähän voitaisiin vaikuttaa konkreettisen politiikan keinoin, tarvitaan paitsi yhä yksilöllisempiä joustoja ja hienosäätöä, myös äärimmäistä herkkyyttä ja ainutkertaista kykyä havainnoida yhteiskuntaa. Käsitteellisesti tematiikka lähestyy intersektionaalista feminisimiä, joka pelottaa, jopa kauhistuttaakin

46 monia. Sosialidemokraattien tulisi kuitenkin ottaa termi omakseen ja näyttää, että olemme karistaneet pölyt menneen ajan sorrettujen puolustajana ja olemme tässä ja nyt luomassa uuteen aikaan sopivampaa sosialidemokratiaa.

En usko, että sosialidemokratian tehtävää voisi tehdä tyhjäksi ulkopuolelta. Maailman muutosten sijaan suurin uhka liikkeen tulevaisuudelle olemmekin me itse. Sosialidemokratia on tuomittu epäonnistumaan sinä hetkenä, kun päätämme keskustelun poliittisen linjan uudistamisesta siksi, että liikkeellä tai hyvinvointivaltiolla menee juuri nyt hyvin. Poliitiikka ilman unelmia olisi visiottomuutta, ja poliittinen liike ilman visiota matkalla kohti apatiaa. Jos sosialidemokratia onnistuu löytämään uuden narratiivin, joka istuu yhtä paljon alkuperäiseen tavoitteeseemme tasa-arvosta ja oikeudenmukaisuudesta kuin nykyajan uuteen yhteiskunnalliseen todellisuuteenkin, on menestys kuitenkin lähes varma.

5. Jäähyväiset sosialidemokratialle?

YANNICK LAHTI

KEVÄT ALKAA jollakin yhdentekevällä: toiseen kaupunkiin unohdetut avaimet, kupillinen työpaikan taukokuoneessa keitettyä kahvia, kalseaa vettä lämpöpatterissa – maan tasalle pommitettu päiväkot.

Kaikki nuo ovat asioina tosia ja meille eurooppalaisille enemmän tai vähemmän kuviteltavissa olevia. Näin on viimeistään nyt kun Euroopassa – Ukrainan maaperällä – vallitsee täysi sota ja tavattomasta on tullut tavallista, kun kaikki on muuttunut. Sota, lähellä tai kaukana, voi etäännyttää kenet tahansa niistä asioista, joita ei aikaisemmin kyseenalaistettu, kuten tavallisen arkemme rutiineista, työstä ja harrastuksista. Kaikki se saattaa tämän epätavallisen ja luonnottoman uuden normaalin keskellä tuntua yhdentekevältä. Pandemia tuli ja on. Sen kanssa oli pakko oppia elämään, ja nyt vielä sota, meillä Euroopassa.

Mitä ihmeen mieltä voi siis juuri nyt olla sillä, että pohdimme epätas-arvoa, köyhyyttä, yksilön vastuuta, populismin kiusausta tai sosialidemokratian jo lunastettua tai lunastamatonta roolia 2020-luvulla? Mitä väliä on sillä, jätämmekö nämä pohdinnat tekemättä vai aloitammeko me ne sentään, kun samalla miljoonat ukrainalaiset ovat paenneet maastaan ja paikalle jääneet käyvät katkeraa ja epäreilua selviytymistaistelua olemassaolostaan urheudella, joka hiljentää ja pysäyttää meidät täydellisesti?

Ehkä näiden asioiden pohtimisen ja pohtimatta jättämisen ero onkin juuri siinä: pysähtyminen ja lamaantumisen tilaan jämähtäminen on kaikkien pahinta, mitä kukaan meistä voi tehdä. Juuttuminen apatiaan on oman tulevaisuutemme rakennuspilarien pystyttämistä juoksu-hiekkaan, sillä elämä jatkuu. Sen on jatkuttava. Täten myös ajatustemme on mentävä eteenpäin.

Tosiasioiden osoittamisen merkityksettömyydestä

Nykyisellä *pelon aikakaudella* turvallisuus näyttää nousseen vapautta suuremmaksi ja tärkeämmäksi arvoksi, melkeinpä hyveeksi. Tämä on toki nähty jo aiemmin, kun yhteiskunnallisia muutoksia, erilaisten poliittisten suuntausten tarpeellisuutta sekä epäonnistumisia on pohdittu. Aiemmin pelot eivät kuitenkaan kohdistuneet sotaan tai yhteiskuntarauhan puutteeseen, vaan monella lailla käsin kosketeltavampiin huolenaiheisiin. Työ ja sen puute sekä työpaikkojen tai jopa kokonaisten alojen katoaminen on saanut meidät eurooppalaiset haikailemaan vakautta ja turvaa. Näiden epävarmuustekijöiden vallatessa mielet on ollut yhdentekevää ja ymmärrettävääkin, että tosiasioilla ja niiden osoittamisella ei ole ollut merkitystä ihmisille. Lienee ollut melko samantekevää saarnata siitä, kuinka useimmissa maissa työttömyys on ennätyksellisen alhaista, mikäli epävakauden ja turvattomuuden tunteet on koettu tilastoja vahvemmiksi ja täten todellisiksi.

Vakautta ja turvaa tuovat poliittiset muutokset ovat perusvaatimuksia tavallisille ihmisille, jotka ovat vilpittömästi huolissaan asuinalueidensa etnisistä muutoksista, puhumattakaan kaupunkikuvan ja työkuultuurien pirstaleisuuden lisääntymisestä sekä huimaa vauhtia eteenpäin menevistä teknologisista siirtymistä.

Populisteista sekä populismin kiusauksesta on puhuttu, keskusteltu ja väitelty kyllästymiseen saakka. Populismin suosion yhtenä tekijänä voidaan varmasti pitää edellä mainittujen huolenaiheiden sanallistamista sekä esittämistä tavoin, joissa ei-populistiset puolueet ovat olleet heikoilla. *Unohdetulle kansalle* on annettu ääni. Populismin – kaikessa käsitteellisessä epäselvyydessään – ei kuitenkaan tarvitse olla keskiössä siinä keskustelussa, missä pohdimme, mitä merkitystä turvan ja vakauden luomisella sekä niihin kytkeytyvän aidon sekä faktoihin perustuvan vaihtoehdon lupauksella voi olla.

Sosialidemokratia vai populismi – keinotekoinen tienrysteys

Sosialidemokratia on niin sanotusti luomisestaan asti taistellut oikeudenmukaisuuden, vakauden ja turvallisuuden puolesta, ja juuri siksi edellä kuvattu *pelon aikakausi* on aihe, jolle emme voi kääntää selkäämme. Emme voi kohauttaa olkiamme populismille ja pitää sitä vain yhden-tekevänä ilmiönä tai haasteena sinänsä, sillä samat yhteiskuntaan liittyvät pelot, jotka saavat ihmiset tuntemaan vetoa populistieja kohtaan, liittyvät oleellisesti myös sosialidemokratiaan. Vaikka populismi ei ole ideologia, se saattaa puhutella ihmisiä, jotka kärsivät yhteiskunnallisten murrosten sivutuotteiden realiteeteista.

Olisi kuitenkin virhearvio ajatella, että tulevaisuudestaan huolissaan oleva eurooppalainen joutuu tekemään valinnan juuri sosialidemokratian, apatian ja populismin välillä. Näin ei ole asian laita, ja juuri siksi populistieista tai populismin anatomiasta ei tarvitse tässä yhteydessä käydä sen suurempaa pohdintaa. On selvää, että ne syyt, jotka ohjaavat toimeentulonsa puolesta pelkäävän ihmisen valitsemaan populistisen vaihtoehdon niin sanotun sosialidemokraattisen tai perinteisesti vasemmistolaisen politiikan sijasta, voivat ajaa ihmisen yhtä hyvin maltillisen ja konservatiivisen oikeistopolitiikan lupauksen lähteelle. Toki myös äänestämättä jättäminen sekä niin sanottujen ympärillä leijuvien yhteiskunnallisten äänien ja värien totaalinen sammuttaminen on myös mahdollista ja valitettavan yleistä. Tämän vuoksi onkin nyt tarpeen jättää keskustelu populismista takasijalle ja keskittyä siihen, miksi juuri sosialidemokratia ja perinteiset vasemmistolaiset arvot kaipaavat – ja ansaitsevat – suitsutusta vastauksena 2020-luvun haasteisiin.

On lähdeittävä liikkeelle vasemmiston haasteista ja suoranaisista epäonnistumisista. Näitä ovat poliittisten juoksuhautojen syvyys, oman varjomme pelkääminen ja neuroottisiakin piirteitä saanut ”täytyy vaikuttaa hieman oikeistolaiselta vasemmistolaiselta” -harhailu. En lähde liikkeelle näiden haasteiden ja epäonnistumisten kuvaamisesta sen vuoksi, että retorinen itseruoskinta burkelaisittain puhdistaisi meidät mortifikaation avulla *suuren äänestävän yleisön* silmissä ja saisi meidät vaikuttamaan uskottavammalta vaihtoehdolta. Teen näin siitä syystä,

että tiettyjä virheitä on tehty eikä niitä kaikkein perustavanlaatuisimpia tulisi enää sellaisinaan toistaa. Älyllinen rehellisyys siis velvoittaa meitä katsomaan avoimesti taaksepäin, jotta ymmärrämme, missä olemme nyt ja miten mahdollisesti mennä eteenpäin.

Politiikan tutkijana on monella tavalla luonnollista mutta toisaalta vaarallistakin ryhtyä purkamaan ja analysoimaan yhteiskunnallista tilannetta kaikkien mahdollisten käsitteiden ja muuttujien kautta ja ikään kuin pyrkiä osoittamaan todeksi kaikki ne politiikan teoriasta kumpuavat mahdolliset tulokulmat ja mittarit, joilla tuetaan ja vahvistetaan analyysia mahdollisimman luodinkestäväksi. Koska käsillä ei onneksemme ole tutkielma saati akateeminen artikkeli, on hyväksyttävää keskittyä itse pääteesiin ”sosialidemokratian rooli 2020-luvulla” ilman, että niin sanottujen ulkoisten asiantuntijoiden teknokraattisen niskaan hengityksen kammo näkyy jokaiselta riviltä. Keskittykäämme siis perusasioihin paljon rajatummin ja mielekkäämmin.

Porvarineuleet ja savupiippuvasemmistolaiset

On näkökulmasta riippuen joko mieltä ylentävää tai lannistavaa, kuinka poteroituneelta yhteiskunnallinen keskustelu edelleen vaikuttaa tavallisen kansalaisen silmissä – etenkin kun pöydällä ovat taloudelliset ja sosiaaliset teemat. Perinteiset keskustaoikeistopuolueet kantavat edelleen pinnallisen juppipoliitikon leimaa siinä missä vasemmistolaisetkin omaansa: kokoomusnuorten uusien illassa jaettuun Gantin neuleeseen pukeutunut uuden sukupolven päättäjä kiroaa kasinokapitalismin tuoma kiilto silmissään kaiken yhteiskunnallisen sääntelyn maan alimpaan rakoon, ja vastapuolella on vapautta vihaava, vaarin nukkaisten villapaidan niskaansa vetänyt savupiippuvassari.

Tämä on tullut todettua lukemattomissa ”pienemmän profiilin” vaali-paneeleissa, joissa yleisön vahvat ennakkoluulot tiettyjä vasemmistolaisia poliitikkoja kohtaan on saatu häivytettyä niinkin yhdentekevilla keskustelunavauksilla kuin: *”Me vasemmistossa tiedämme, että mikään muu malli ei ole luonut niin paljon hyvinvointia kuin kapitalismi. Me – toisin kuin oikeistopuolueet väittävät – emme ole markkinataloutta vastaan. Toisin kuin he, me emme ole ennen kaikkea ’pro business’, vaan*

'pro markkinatalous'.” Edellä esitellyn merkitykseltään tyhjän liturgian kuultuaan vasemmistoon skeptisesti suhtautuva kansalainen on usein saattanut hieman alentaa ennakkoluulojensa kynnyistä, lyödä kädet yhteen ja todeta jopa jotain seuraavanlaista: *”Kerrankin demari, jota voisın äänestää.”*

Niin syvällä ovat poliittisten kotiemme ennalta oletetut tunnusvärit, että turvaudumme tuollaisiin tyhjiin ja pinnallisiin rauhoitteluviesteihin, jotta emme ajaisi ennakkoluuloisesti meihin suhtautuvaa huolestuttavaa kansalaista – eli äänestäjää – pois teltaamme johtavalta polulta. Me niin sanotussa perinteisessä vasemmistossa olemme pelänneet omaa varjoamme niin pitkään, että väärin ymmärretyksi tulemisen pelossa emme ole kyenneet sanoittamaan, minkälaista yhteiskuntaa me oikeasti haluamme edistää. Me aliarvioimme kansalaisen lisäksi oman liikkeemme, ja näin tehdessämme on selvää, että niin sanottu todistustaakka jää meidän harteillemme. Tämä on valitettavaa ja jopa ristiriitaista siinä mielessä, että jo jonkin aikaa meidän niin sanottu vasemmistolainen tai keskustavasemmistolainen politiikkamme ei ole puhutellut tavallista työtä tekevää enemmistöä.

Kuten jo aiemmin todettiin, syitä menestyksemme ja näkyvän visiomme hiipumiseen löytyy myös poliittisen kentän Euroopan tason tarjonnasta: vihreitä, populistieja laidasta laitaan, kristillisiä konservatiiveja, oikeistoliberaaleja ja niin edelleen. Vaikka heijastuspintaa onkin hyvä hakea tarkkojen poliittisten analyysien avulla nimenomaan poliittisten vastinpariemme kanssa kuvitteellisesti ja aktuaalisestikin sparrailemalla, on meillä omassa tuvassammekin paljon heijastuspintaa tarjolla. Viisastuakseen ei ole aina tarpeen mennä omaa kotipihaa kauemmaksi.

Sosialidemokratian jonkinasteiset harhapolut ja perinteisten vasemmistolaisten arvojen (tai niistä viestimisen) himmentyminen eivät johdu siitä, etteivät ne puhuttelisi kuulijoita. Me olemme olleet ajoittain hyvinkin tietoisia siitä, mikä meidän tulevaisuudenvisiomme on tai millainen on sosiaalisesti ja taloudellisesti oikeudenmukainen sekä kestävä yhteiskunta 2020–2030-luvuilla, mutta emme ole kuitenkaan saavuttaneet niitä ihmisiä, jotka mielellään – ainakin osittain – kuulisivat, mitä meillä on tarjota.

Olisi liioiteltua väittää, että länsimaisen markkinatalouden voittokulun muuttuminen globaaliksi maailmanjärjestykseksi on saanut meidät jähmettymään ja menettämään äänemme – menestyksemme kansainvälisesti on toki ollut vaihtelevaa myös viimeisen kahdenkymmenen vuoden aikana, mutta voisi ehkä sanoa, että olemme jossain määrin itse alkaneet uskoa meistä kerrottuihin stereotyyppioihin, ja sen sijaan, että olisimme vain hymähtäneet niille ja kenties oikaisseet räikeimmät parodiat, olemme alkaneet kammota sitä, että vaikutamme ”liian vasemmistolaiselta”.

Sosialidemokraateista sanotaan alan kirjallisuudessa, että toisin kuin vallankumoussosialistit, he pyrkivät edistämään demokraattista päätöksentekotapaa, sillä sosialidemokraattisen näkemyksen mukaan väestön enemmistön mukaan ottaminen päätöksentekoon johtaisi lopulta työtä tekevän enemmistön aseman parantamiseen nimenomaan rauhallisen kehityksen kautta. Vapaa markkinatalous on luonnollisesti oleellinen osa tätä kehitystä.

Entäpä jos haasteenamme ei tosiaan ole ollut se, että sosialidemokratialle eli vastuulle, vapaudelle ja solidaarisuudelle, ei olisi kysyntää, vaan se, että tänä politiikan mediatisoitumisen sekä hybridin mediasysteemin aikakaudella me vain emme ole osanneet ottaa tuota niin kutsuttua työtä tekevää enemmistöä mukaamme? Jos näin on, niin on lohdullista ajatella, että he ovat siellä yhä, ja meidän täytyy vain uskaltaa puhua siitä, mistä mekin oikeasti haluamme yhteiskunnallisessa keskustelussa puhua: työn muutoksesta, tasa-arvosta, vapaudesta ja solidaarisuudesta; miten muutos vaikuttaa toimeentuloon ja kuka kantaa yhteiskunnallisen vastuun.

Arvoillemme on kysyntää, avatkaamme siis suomme

On miltei paradoksaalista, että eurooppalaisella tasolla, kymmenissä maissa Suomi mukaan lukien, on kaksi aihealuetta, jotka aiheuttavat äänestäjille erityistä huolta ja ahdistusta: kasvava yhteiskunnallinen eriarvoisuus sekä työmarkkinat. Paradoksaalista tässä on nimenomaan se, että nähdäkseni sosialidemokraattisella puolueella ja liikkeellä on aidosti keinoja, poliittista tahtoa ja osaamista käsitellä näitä teemoja

ja viestiä niistä kansalaisille ja äänestäjille. Kuitenkaan emme ole keskittyneet puhumaan työ- ja perhe-elämän yhteensovittamisesta, haavoittuvuudesta työpaikoilla, pätkätoista ja matalista palkoista, vaan olemme ottaneet itsestään selvyytenä, että vasemmistoa edustava poliitikko edustaa näiden huolenaiheiden vakavasti ottamista. Sen itsestään selvyyden alla näistä teemoista on osin vaiettu, jo pitkään.

Olemme olettaneet tavallisten palkansaajien, työssä käyvän enemmistön, kannattavan ajatuksiamme kuin itsestään. Olemme Euroopassa – Suomessa, Ranskassa, Italiassa, Belgiassa, Saksassa, Slovakiassa ja muualla – lakanneet puhumasta toimeentulosta ja työstä, työttömyyskorvauksista sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittamisesta muuttuvassa ympäristössä ja työmarkkinoilla. Olemme sosialidemokraatteina alkaneet puhua väärissä konteksteissa väärälle kohdeyleisölle – tai itse asiassa juuri sille oikealle, mutta vääristä asioista. Sen pelossa, että vaikutamme ”liian vassareilta” ja sokeasti olettaen, että arvojemme ydinkohdat kyllä tiedetään, vaikka emme niistä poliittisesti viestisikään, olemme alkaneet puhua tavallisille palkansaajille identiteetistä, vähemmistöjen oikeuksista ja yksilönvastuusta.

Näistä asioita viestiminen ei ole väärin tai missään tapauksessa virhe itsessään. Niiden mainitseminen ja niiden puolesta rummuttaminen ei vain toimi tietyissä asiayhteyksissä. Ei ole mielekästä mennä pienelle paikkakunnalle, jonka keskiössä ollut tehdas ollaan lakkauttamassa ja alkaa saarnata yksilönvastuusta ja identiteetistä sekä siitä, miten nämä teemat nousevat pinnalle globaalissa kamppailussamme ilmastonmuutosta vastaan. Analyyseissamme on myös uskallettava käyttää termistöä, joka ei kuulosta kauniilta, ja on uskallettava todeta, että mikäli köyhä tai köyhtymistä pelkäävä ”valkoinen kantaväestö” paikoittain kokee, että me emme puhuttele heitä, he eivät myöskään äänestä meitä.

Halki Euroopan on vanhoja, jopa hengissä sinnitteleviä teollisuusalueita joissa sukupolvesta toiseen äänestettiin sosialisteja tai peräti kommunisteja – ei siksi, että näiltä odotettiin suuren työväen vallankumouksen toteuttamista – vaan siitä yksinkertaisesta syystä, että ”*nuo sosialistit, vasemmistolaiset ja kommunistit sentään puhuvat meistä*”. Käänteisesti, kun mietimme jo käsittelemäämme populismin teemaa ja ohitamme suurimmat siihen liittyvät myytit, voimme todeta, että

useiden PRR-puolueiden (populist radical right) suosio ei piile siinä, että heidän poliittinen agendansa olisi äärimmäisen puhutteleva tulevaisuudesta ja huomista huolissaan olevan kansalaisen mielestä. Monelle eurooppalaiselle äänestäjälle riittää yksinkertaisesti se, että ”*hei, ainakin nuo puhuvat meistä ja meidän kaltaisistamme*”, ja tässä piilee syy – ei pelkästään siihen, miksi niin moni naapurimme äänestää Jussi Halla-aho, Marine Le Peniä tai Matteo Salvinia – vaan myös sille, miksi he eivät edes kuuntele sosialidemokraatteja ja perinteistä vasemmistoa.

Lopuksi

Nämä sivullisuutta kokevien turhautumisen äännet kantautuvat jo kuolleilta ja kuolevilta teollisuusalueilta myös suurkaupunkiemme lähiöihin sekä keskustojen bulevardeille asti. Ei ole niin, että tavallinen kansa, tavallinen työssäkäyvä palkansaaja tai sellaiseksi haluava, isä, äiti, veli, sisko, opiskelija, työtön, eläkeläinen, pitkäaikaissairas, työkyvyttömyyseläkkeellä oleva tai sapattivuotta viettävä ihminen olisi kääntänyt selkänsä perinteisille vasemmistolaisille arvoille tai sosialidemokratialle. Ei ole niin, etteikö vastuulle, vapaudelle ja solidaarisuudelle olisi kysyntää. Suurempi riski piilee siinä, että pidämme oman aattemme ja poliittisen visiomme ydintä niin itsestään selvänä, että unohdamme viestiä siitä juuri sellaisena kuin se on ja sellaisena kuin se melko laajalti avomielin toivotettaisiin tervetulleeksi. Sosialidemokratia on alun alkaen noussut oikeudenmukaisuutta ja solidaarisuutta ajavaksi liikkeeksi, joka on kyennyt puhuttelemaan suuria kansanjoukkoja – tavallisia ihmisiä. Nykyisellä *pelon aikakaudella* meidän viestimme, itse asiassa meidän ydinarvomme arkisesta turvallisuudesta on tärkeämpi ja ajankohtaisempi kuin koskaan, mutta paradoksaalisesti sanamme eivät saavuta niitä ihmisiä, jotka eniten kärsivät turvattomuudesta.

Uskon ja väitän, että meidän on ryhdistäydyttävä ja todettava johtopäätöksensä, että sosialidemokraattisen ideologian ydin on yhä relevantti, meidän arvoillemme on kysyntää ja latentti kannatus on yhä olemassa – tänään ja huomenna. Meidän on vain vältettävä itse astumasta politiikan pinnallistumisen vaaroihin, samalla toki hyväksyen politiikanteon realiteetit myös puhtaassa ”markkinointimielessä”. Emme

voi astua ylimielisyyden tai koppavuuden ansaan käyttäytyen ikään kuin poliittisten kilpakumppaniemme maailmankuva olisi absoluuttisen väärä tai vähempiarvoinen, vaikka emme siihen samoin uskoisikaan. Tunnistakaamme siis rehellisesti poliittisten poteroiden olemassaolo ja jopa niiden hyödyllisyys, mutta älkäämme kuitenkaan unohtako, että poterot kaivetaan väliaikaista puolustusta varten – eikä yhteiskuntaa tai kenenkään ihmisen hyvinvointia rakenneta eteenpäin maata tonkien.

Olkaamme siis hereillä yhteiskunnan muutoksista, älkäämme alen- tuko kliseiseen ”hyvä vai paha raha” -luokkadebattiin ja uskaltautu- kaamme olemaan arvokkaasti pienemmän puolella ja kohtaamaan oikeudenmukaisuuden tavoittelun haasteet ja halkeamat: sosialidemo- kratia ja vasemmistolaisuus eivät ole kiro sanoja. Jos ei mitään muuta, niin pitäkäämme nyt 2020-luvulla mielessä, että kukaan ei ole ääneen lausunut jäähyväissanoja sosialidemokratialle. Älkäämme mekään tehkö niin.

6. Alueellinen oikeudenmukaisuus sosialidemokraattisen ideologian ytimessä

ANNI KOIVISTO

KATSON SUOMEA ja maailmaa kaukana keskuksista ja monista palveluista, pienen väestömäärän alueelta. Olen syntynyt Kaamasesta, kasvanut Utsjoella ja nykyisin asun Sevettijärvellä. Täällä pohjoisimmassa Lapissa eläessä olen tottunut pitkiin välimatkoihin ja siihen, että puoluevalintani herättää usein kysymyksiä. Ei ole yksi tai kaksi kertaa, kun minulta on kysytty, miten ihmeessä minusta tuli sosialidemokraatti. Useimmiten syy ihmettelyyn liittyy nimenomaan siihen, että joidenkin mielestä syrjäseudun ihmisenä olisi luontevampaa kuulua sellaiseen puolueeseen, jonka agenda on vahvemmin aluepoliittinen. Itselleni sosialidemokraattisen ideologian ja alueellisen oikeudenmukaisuuden välillä ei ole ristiriitaa.

Tämä ihmettely on saanut minut pohtimaan melko paljon alueellisen oikeudenmukaisuuden teemaa suhteessa sosialidemokraattiseen aatteeseen. Minullahan on täytynyt aina olla valmis vastaus niihin hetkiin, kun kohtaan kärjistettyjä kysymyksiä siitä, eikö SDP olekin vain kaupunkilaisten puolue, jonka politiikan seurauksena syrjäseudulla ei voi kohta enää asua. Yksinkertaisesti vastaus on ei. Minusta sosialidemokraateilla on itse asiassa kaikki edellytykset ottaa edelläkävijän paikka Suomen aluepolitiikassa ja löytää uskottavat ratkaisut siihen, miten eri alueiden ihmiset tuntisivat tulevansa kuulluksi ja kokisivat oman alueensa arvostetuksi kaiken tasoisessa politiikassa.

Kyse ei kuitenkaan ole aiheesta, jolla on vain henkilökohtaista merkitystä minulle, vaan alueellinen eriytyminen on kaikkia koskevaa, täyttä todellisuutta, johon ratkaisut olisi pitänyt keksiä mieluiten eilen. Eri alueita erottavat esimerkiksi sosioekonomiset tai hyvinvointiin liittyvät tekijät. Nähdäkseni alueellisen näkökulman huomiointi on myös täysin

välttämätöntä silloin, kun puhutaan kaikille oikeudenmukaisen ja tasa-arvoisen yhteiskunnan rakentamisesta. Koska oikeudenmukaisuus on koko sosialidemokraattisen aatteen perusarvo, sosialidemokratia on myös luontevin mahdollinen liike edistämään alueellista oikeudenmukaisuutta yhteiskunnassa.

Tasa-arvon, yhdenvertaisuuden ja oikeudenmukaisuuden tavoittelu näkyy erityisen vahvasti siinä, miten puolustamme ja kehitämme hyvinvointivaltion rakenteita. Ylpeilemme mielellämme sillä, miten hyvinvointivaltio turvaa mahdollisuuksien tasa-arvon toteutumisen yhteiskunnassa. On mahdollisuus koulutukseen, terveyteen, työhön ja toimeentuloon. Käytännössä tasa-arvon toteutuminen kuitenkin vaihtelee paljon maantieteellisesti. Mahdollisuuksien tasa-arvon mukaisesti jokaisella on pääsy esimerkiksi turvalliseen synnytykseen, mutta käytännössä vaikkapa juuri Lapin alueella matkaa lähimpään synnytysairaalaan on pisimmillään yli kuusi tuntia, jolloin lopputulosten tasa-arvo ei enää toteudukaan. Enkä väitä, että sen edes pitäisi, mutta peräänkuulutan kohtuullisuutta ja suhteellisuutta.

Minulle alueellisessa oikeudenmukaisuudessa on kyse nimenomaan siitä, että kaikkialla on mahdollisuus elää hyvää elämää ja tuntea olevansa osa hyvinvointivaltiota, jossa kaikki pidetään mukana ja jossa eri alueiden ihmiset tulevat nähdyiksi ja kuulluiksi.

Miksi alueellinen näkökulma puuttuu?

Sosialidemokraattisen ideologian ytimessä on pyrkimys tasa-arvoiseen yhteiskuntaan ja valmius tehdä työtä sen eteen. Minuun sosialidemokraattinen aate iski juuri siksi, että se on pystynyt ratkomaan suuria kysymyksiä sekä nyt että historiassa. Esimerkiksi koulutuksellisen tasa-arvon edistämiseksi sosialidemokraatit ovat Suomessa olleet edelläkävijöitä ja vieneet määrätietoisesti läpi uudistuksia, jotka ovat parantaneet ja parantavat jokaisen mahdollisuuksia kasvaa, oppia ja kehittää omaa osaamistaan. Olen ollut vaikuttunut nimenomaan siitä, miten tässä joukossa pystytään paloittelemaan ongelmat osiin, perehtymään niiden juurisyihin, kokoamaan yhteen parasta asiantuntemusta, käymään vuoropuhelua, löytämään tutkitusti parhaat ratkaisut ja viemään ne

poliittisina päätöksinä eteenpäin. Jostain syystä sama tarmo ja aatteen palo vain eivät tällä hetkellä näy alueellisen oikeudenmukaisuuden edistämisessä.

Sosialidemokraattinen liike tai puolue ei mielestäni kuitenkaan ole aluepolitiikassaan tai sen puutteessa erityisen uniikki, vaan näen, että oikeastaan kaikkien suomalaisten puolueiden suhtautuminen on nykyään yhtä laiskaa. Uskottavia visioita politiikasta, jonka tavoitteena olisi vahvistaa alueellista oikeudenmukaisuutta, näkee aika harvoin. Temaattisesti alueiden välistä oikeudenmukaisuutta nostetaan aika ajoin esiin, mutta usein puheet jäävät joko vaille konkretiaa tai yksittäisten ja monesti aika yksinkertaisten esitysten varaan. Esimerkkinä voisin todeta, että vähän joka laidalta saattaa kyllä löytyä kantoja siihen, pitäisikö poliisien määrärahoja kohdentaa enemmän myös syrjäseuduille tai miten suhtaudutaan alueelliseen opintolainahyvitykseen, mutta eivät tällaiset asiat yksinään varmista lopputulosten tasa-arvon toteutumista eri alueilla.

Oma arvaukseni on, että yhtenä syynä alueellisen oikeudenmukaisuuden visioiden puutteeseen ja aluepolitiikan heikkoon toteuttamiseen on sen epämääräinen sijoittuminen politiikan sektoreille. Aluepolitiikka näyttytyy usein jonain aivan erillisenä ja epämääräisenä politiikan osa-alueena, joka on turvallisinta kiertää kaukaa, vaikka tosiasiaassa aluepolitiikan pitäisi olla läpileikkaava osa kaikkea politiikkaa. Se tarkoittaa, että alueellinen näkökulma pitäisi huomioida automaattisesti minkä hyvänsä poliittisen kysymyksen kohdalla. Aluepolitiikka on muun muassa koulutus-, sote- ja työllisyyspolitiikkaa. Koulutus-, sote- ja työllisyyspolitiikka taas ovat kaikki aluepolitiikkaa.

Toisekseen toimivaa aluepolitiikkaa haastaa Suomen alueellinen moninaisuus, eli käytännössä se, ettei alueellisen jaottelun tai luokittelun tekemiseen ole olemassa täydellistä ja aukotonta ratkaisua: alueita ei siis voida niputtaa yhteen oikein millään perusteella. Toki jaottelua tehdään ja sitä on myös järkevää tehdä erilaisten alueiden ja niiden yhteisten haasteiden hahmottamiseksi, mutta lopulta jokaisella alueella on omat vahvuutensa, rikkautensa, haasteensa ja kehittämiskohteensa. Kaiken lisäksi perinteisen aluejaottelun sisällä voi olla myös keskenään

hyvin erilaisia tarpeita ja tilanteita. Tämä johtaa siihen, että alueellisen tasa-arvon edistämiseen tarvitaan melko monipuolinen työkalupakki.

Alueellinen oikeudenmukaisuus vaatii keskustelun herättämistä

Ensimmäinen askel siinä, että alueellisesta tasa-arvosta saataisiin näkyvä osa sosialidemokraattista ideologiaa, on avata suut ja alkaa keskustella. Sosialidemokratia on monimuotoinen liike, jossa asioita lähestytään eri näkökulmista ja mukaan mahtuu yhtä monta mieltä pidettä kuin ihmistä. Olemme liike, joka antaa tilaa erilaisille äänille, jossa pystyy käymään keskusteluja myös vaikeista aiheista ja jossa on lupa muuttaa mieltään ymmärryksen ja tiedon lisääntyessä. Toisaalta sosialidemokraattisen aatteen ja mielipiteenmuodostuksen ytimessä on valita lopulta aina se tie, joka on linjassa arvojen kanssa ja joka vie mahdollisimman oikeudenmukaiseen lopputulemaan.

Uskon, että pystymme sitoutumaan kunnioitukseen ja ymmärrykseen myös matkalla alueellisen oikeudenmukaisuuden ykköstoimijoiksi. Keskustelut alueellisesta oikeudenmukaisuudesta tiivistyvät helposti ymmärtämättömyyteen, syylistämiseen ja väitteisiin, jotka osuvat harhaan. Sanotaan esimerkiksi, ettei Sevettijärvellä voi olla samoja palveluja kuin Helsingissä. Tottahan se on, muttei kukaan ole sellaista vaatinutkaan. Keskustelu kaatuu jo kättelyssä omaan mahdottomuuteensa, kun osapuolilla on täysin epärealistisia ennako-oletuksia toistensa vaatimuksista. Sen sijaan, että kompastellaan heti alkuunsa, pitäisi kyetä asettumaan toisen asemaan ja keskittyä vuorollaan kuuntelemaan. Silloin keskustelussa on mahdollisuus saavuttaa ymmärrys erilaisista alueellisista tarpeista ja keinoista, joilla tasa-arvoa tosiasiallisesti edistetään.

Ehkäpä tarvitsemme keskustelun pohjaksi yhteisesti jaetun ymmärryksen suhteellisesta tai kohtuullisesta tasa-arvosta, jolloin osaisimme lähtökohtaisesti suhtautua realistisesti alueellisen oikeudenmukaisuuden vaatimukseen. Toivon, että lopputulemana olisi yhteinen päätelmä, että tietyt asiat on inhimillistä pitää riittävän lähellä. Sellaiset asiat, jotka mahdollistavat hyvän elämän ja riittävän turvan kaikille. Toivon, että

60 me kaikki jakaisimme esimerkiksi käsityksen, että on olemassa jonkinlainen minimivaatimus siitä, kuinka lähellä vaikkapa pelastustoimen tai poliisin täytyy olla, jotta jokaisella säilyy turvallisuuden tunne ja luottamus yhteiskunnan turvaverkkoihin.

Siinä missä peräänkuulutan keskustelua liikkeen sisälle, toivon sitä myös ulospäin. Kokemukset alueellisen näkökulman unohtamisesta politiikassa perustuvat usein myös siihen, ettei siitä puhuta riittävän paljon julkisesti. Myös asema alueellisen oikeudenmukaisuuden ykköstoimijana vaatii, että alamme kertoa reilusti muillekin, mitä tekisimme alueellisen tasa-arvon vahvistumisen eteen. Tämä asema on täysin vapaa ja otettavissa siitäkin huolimatta, että mielikuvissa aluepolitiikkaa pyritään usein maalailemaan keskustalaisten yksityisomaisuudeksi. Kuten sanottua, mielestäni Suomesta puuttuu uskottava alueellisen oikeudenmukaisuuden edistäjä ja kaikista luontevimmin se paikka täytetään sosialidemokraattiseen ideologiaan vahvasti nojaten.

Muutama näkökulma aluepolitiikan tarpeeseen

Konkretisoidakseni sitä, mitä aluepolitiikka voisi esimerkiksi tarkoittaa, teen muutaman noston ajankohtaisista tai muuten erityisen kipeästi aluepoliittista näkökulmaa vaativista teemoista. Olen itse ollut ilahtunut esimerkiksi siitä, miten Helsingissä on sosialidemokraattien johdolla tartuttu eri kaupunkialueiden eriytymiseen muun muassa alueiden tasa-arvorahaa edistämällä. Uskon, että tällaisten esimerkkien avulla voisimme lisätä laajemminkin tietoisuutta ensinnäkin tarpeesta puuttua alueelliseen eriarvoistumiseen ja toiseksi siitä monipuolisesta keinovalikoimasta, jolla se tehdään. Tarvitsemme nimenomaan esimerkkejä siitä, miten alueellinen näkökulma voidaan sitoa luontevaksi osaksi päätöksentekoa missä tahansa.

Ensimmäisenä teemana haluan nostaa koulutuspolitiikan, joka on mielestäni parasta mahdollista aluepolitiikkaa. Kun kerran sosialidemokraattisessa ajattelussa uskotaan vahvasti koulutukseen yhteiskunnallisten haasteiden ratkaisijana, voitaisiinko sama näkemys ulottaa myös alueellisen oikeudenmukaisuuden turvaamiseen? Mitä tarkoittaa lähikoulu tai saavutettava korkeakoulutus pitkien etäisyyksien alueilla?

Uskon, että voisimme löytää uuden ajan poliittisia ratkaisuja nimenomaan ajatteleamalla koulutuksellista ja alueellista tasa-arvoa rinnakkain.

Toisena mainitsen ilmastopoliitikan, sillä siinä alueellista näkökulmaa tarvitaan erityisen kipeästi. Suomi on pitkä maa, jossa sekä ilmaston lämpeneminen että sen torjumiseen tähtäävät toimet näkyvät eri alueilla hyvin eri tavoilla. Tähän vaikuttavat alueen sijainnin lisäksi myös muut asiat, kuten elinkeinorakenne. Kaikkialla ei yksinkertaisesti voida tehdä samoja asioita samalla tavalla ja samassa aikataulussa. Tämä edellyttää, että ilmastonmuutokseen sopeutumista ja ilmastotoimia suunnitellaan alueiden erityispiirteet huomioiden siten, että kaikki voivat tehdä osansa.

Liikenteen päästöjen vähentäminen on tästä hyvä ja ehkäpä näkyvin esimerkki. On alueita, joissa oma auto on välttämättömyys ja ainoa tapa päästä töihin, kauppaan tai terveydenhuoltoon. On alueita, joissa julkinen liikenne ei pysty koskaan palvelemaan ihmisten tarpeita täysin ja joissa siirtymää sähköautoihin joudutaan odottelemaan pidempään jos siksi, että auton toimintaan on pakko voida luottaa myös 30 asteen pakkasella kaukana taajamista. Jos ilmastotoimissa ei huomioida alueiden eroja, se herättää väistämättä merkittäviä epäoikeudenmukaisuuden kokemuksia. Tarvitaan siis näkymä ja visio sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisesta ilmastopoliitikasta.

En malta olla kirjoittamatta muutamaa sanasta saamelaisten oikeuksien edistämisestäkin. Usein saamelaispolitiikkaa ajatellaan aluepoliittisena kysymyksenä, Lapin asiana. Tosiasiassa se kuitenkin kuuluu ihmisoikeuspolitiikan kokonaisuuteen, jossa tärkeintä on varmistaa saamelaisten oman äänen kuuluminen ja saamelaisten oikeuksien toteutuminen. Saamelaisten kotiseutualue ei voi olla elinvoimainen, jos kieliä, kulttuuria, elinkeinoja ja ympäristöä ei suojella. Monesti saamelaisten kotiseutualueetta koskevissa kysymyksissä törmätään intressiristiriitoihin, joissa toisessa vaakakupissa painaa esimerkiksi rahallinen hyöty ja toisessa ihmisoikeudet. Minusta on täysin selvää, että sosialidemokraattinen ajatusmaailma on tällaisessa tilanteessa ehdottomasti ihmisoikeuksien puolella. Siksi alueellisen oikeudenmukaisuuden tarkastelussa tarvitaan myös alueiden erityispiirteiden ja

erilaisten arvomaailmojen ymmärrystä. Kaikkea ei voida mitata vain perinteisillä talouden mittareilla.

Unelma alueellisesti oikeudenmukaisesta yhteiskunnasta tarvitaan nyt

Vaikka oma näkökulmani keskittyy pitkälti syrjäisten seutujen elinolojen turvaamiseen, aluepolitiikkaa tarvitaan kaikkialla. Kaikki alueet, siis kunnat, kaupungit ja kylät, ja erityisesti niiden ihmiset ansaitsevat tulla huomioiduksi. Alueellista moninaisuutta ei pitäisikään mielestäni nähdä taakkana vaan rikkautena, joka mahdollistaa sen, että Suomessa voidaan tulevaisuudessakin olla ylpeitä eri alueiden omista vahvuuksista, jotka tukevat toinen toisiaan.

Mielestäni tässä ajassa tarvitaan kunnianhimoa ja määrätietoisuutta alueellisen oikeudenmukaisuuden edistämiseen, ja uskon, että juuri sosialidemokraattisen ideologian varaan tätä on kaikkein hedelmällisintä rakentaa siksi, että tasa-arvo on sen kovinta ydintä. Ajatuksia ohjaa tavoite siitä, että kenestä tahansa voi tulla mitä tahansa ja kaikilla on oikeus hyvään elämään. Kun sama ideologia on vienyt meitä kohti peruskoulua ja kaikille reilumpaa työelämää, on mahdollista löytää keinot myös alueellisesti oikeudenmukaisen yhteiskunnan rakentamiseen.

Se kuitenkin vaatii, että hahmotamme alueellisen oikeudenmukaisuuden kuuluvaksi unelmaan kaikille yhdenvertaisesta hyvinvointivalttiosta. Ehkä se vaatii myös ajatusten laittamista uuteen järjestykseen ja ymmärrystä siitä, ettei lopputulemana välttämättä ole absoluuttinen alueellinen tasa-arvo, vaan että jokaisen alueen ihmiset ansaitsevat kohtuullisen turvaverkon.

Alueellisen oikeudenmukaisuuden edistäminen myös vaatii, että otamme sen olennaiseksi osaksi arvomaailmaamme. Emme voi tyytyä ajattelemaan, että riittää jos joku joskus huolehtii, että tiettyjen alueiden tiehankkeille annetaan riittävät määrärahat. Kyse on siitä, että tulee tavaksi ottaa alueellinen näkökulma huomioon missä tahansa kysymyksessä aivan samoin kuin otamme luontevasti huomioon vaikkapa eri ikäluokat.

Lisäksi se vaatii, että käymme vuoropuhelua reilusti, avoimesti ja ymmärrykseen pyrkien. Opettelemme puhumaan alueellisesta oikeudenmukaisuudesta myös ulospäin ja osoitamme, että olemme valmiit kuuntelemaan ja puolustamaan eri alueiden ihmisiä ja elämän edellytyksiä. Se vaatii, että ymmärrämme, että jatkossakin pikkukylissä täytyy olla vaikkapa kirjastoautoja, joissa voi hoitaa kerralla esimerkiksi apteekkiasiat tai vaaleissa äänestämisen, ja että se ei ole keneltäkään pois. Toivon näkeväni tulevaisuudessa sosialidemokraattisen aatteen, jonka periaatteiden mukaisesti mikään alue tai sen ihmiset eivät saa olla hyvinvointivaltion selän takana.

7. 2020-luvulla hyvinvointi- valtiomme on vastattava sekä teknologian että ympäristön asettamiin haasteisiin

SANTERI KUPIAINEN

VIIIMEISTÄÄN TOISEN maailmansodan jälkeen kävi varsin selväksi, että muodollinen oikeusvaltio ei yksin riitä tuottamaan onnea ja vaurautta ihmisyyhteisöille, vaan valtioiden on samanaikaisesti sekä *annettava* että *taattava* tiettyjen oikeuksien ja vapauksien toteutuminen alueellansa. Sananvapaus on ensisijaisesti annettu oikeus, koska valtio pidättäytyy ennakolta estämästä ketään ilmaisemasta ja julkistamasta mielipidettään. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti on puolestaan ensisijaisesti taattu oikeus, koska valtion pitää ryhtyä aktiivisiin toimenpiteisiin, jotta oikeudenmukainen oikeudenkäynti saavutetaan. Kun valtio pidättäytyy tiettyjen yksilölle kuuluvien oikeuksien epäämisestä ja ryhtyy samanaikaisesti aktiivisiin toimenpiteisiin, joiden tarkoituksena on mahdollistaa kaikkien tosiasiallinen mahdollisuus käyttää yksilön oikeuksiaan, on kyseessä hyvinvointivaltio.

Sosialidemokraattinen poliittinen suuntaus sai alkunsa 1800–1900-luvun taitteessa, jolloin ihmisryhmät rupesivat vaatimaan itselleen parempaa materiaalista hyvinvointia eivätkä suostuneet enää hyväksymään liberalismiin käsitystä taloudellisten resurssien oikeudenmukaisesta jaosta. Sosialidemokraattiset voimat jäivät sosialististen ideoiden sisäisessä kamppailussa kuitenkin tappiolle, ja autoritäärinen reaaliosialismi nousi toisen maailmansodan jälkeen yleiseksi massojen hyvinvointia parantamaan pyrkiväksi järjestelmäksi. Sosialidemokratia toimi merkittävänä kilpenä reaaliosialismia vastaan ympäri Länsi-Eurooppaa, ja reaaliosialismin sittemmin tapahtunut luhistuminen on ollut myös poliittinen voitto sosialidemokratialle.

Toisen maailmansodan jälkeisinä vuosina sosialidemokraattiset voimat, kuten puolueet ja ammattiyhdistysliikkeet, toteuttivat monia kaikille sosialistisille suuntauksille tärkeitä tavoitteita, esimerkiksi työehtosopimusjärjestelmien rakentamisen tai työttömyysetuudet, jotka tänä päivänäkin muodostavat hyvinvointivaltiomme perustan. Kuitenkin samanaikaisesti tämä hyvinvointivaltio joutui uudelleen vaikeuksiin toisen liberaalin ideologian kanssa. Tunnumme tämän uusliberalismina.

Uusliberalismin umpikuja

Uusliberalismi purki ja purkaa sosialidemokraattista hyvinvointivaltiota eri tavoin. Se syntyi eräänlaiseksi vastaukseksi 1970-luvulla ilmenneisiin taloudellisiin häiriöihin, muun muassa korkeaan inflaatioon, hidastuneeseen talouskasvuun ja heikentyvään työn tuottavuuteen. Tämä ideologia lähtee ajatuksesta, että talouden toimijat ovat rationaalisia toimijoita. Poliittikan toimijat puolestaan ovat epärationaalisia oman edun tavoittelijoita, jotka toiminnallaan heikentävät taloudellisten toimijoiden rationaalista käytöstä. Sen vuoksi taloudelliset päätökset tulisi mahdollisimman kattavasti irrottaa poliittisesta päätöksenteosta ja antaa rationaalisten toimijoiden päätettäväksi.

Tämä uusliberalisaatioksi nimetty prosessi heikensi sosiaaliturvaa perusteenaan ihmisten ”kannustaminen” aktiivisuuteen ja rationaaliseen käyttäytymiseen. Yhtä lailla erilaisten veloitteiden ja sanktioiden lisäämistä työttömille voidaan pitää tällaisina ”kannustimina”. Verotuksen tasoa laskettiin kollektiivisesti eri puolilla Länsi-Eurooppaa nimenomaan vedoten epärationaalisten valtioiden puuttumisen vähentämiseen taloudessa. Myös keskuspankkijärjestelmän erottaminen ”itsenäiseksi ja rationaaliseksi” rahapolitiikan teknokraattiseksi säätelijäksi on syntynyt uusliberalismin ideologian pohjalta. Yhteiskunnan palvelutuotannon yksityistäminen lankeaa samaan lokeroon samoin perustein.

Uusliberalismi on ollut turmiollinen sosialidemokraattiselle hyvinvointivaltiolle ja poliittiselle käytännölle. Uusliberalismi ja uusliberalisaatio siirsivät niin taloudellista kuin poliittista valtaa pois

demokraattisista päätöksentekoprosesseista epädemokraattisille teknokraateille. Monissa valtioissa tämä prosessi tapahtui joidenkin sosialidemokraattisten instituutioiden avulla tai hyväksymänä. Diskurssitasolla uusliberalisaation tunnusmerkkejä ovat yleensä puheet joko ”välttämättömyydestä” tai ”pragmaattisuudesta”, eivätkä sosialidemokraattiset instituutiot, esimerkiksi poliittiset puolueet ja ammattiyhdistysliikkeet, haastaneet tätä uusliberalismin tarjoamaa tarinaa vaan tyytyivät hakemaan yhteisymmärrystä ja torjumaan kaikkein kovimpia uusliberalismin vaatimuksia, kuten yleissitovien työehtosopimusten lakkauttamista. Erityisesti Britannian työväenpuolueen linjat 1990-luvulla puolsivat uusliberalismin näkemyksiä.

Uusliberalismi ajautui ongelmiin viimeisimmän finanssikriisin ja sitä seuranneen eurokriisin vuoksi. Ideologian korostama talouden itsenäisyys ja rationaalinen toiminta joutuivat kyseenalaisiksi, kun valtioiden ja Euroopan keskuspankin erilaisia talouden tukiohjelmiä toteutettiin ja valtioita jatkuvasti vaadittiin ottamaan ohjat taloudellisessa päätöksenteossa. Miksi sosialidemokraattinen hyvinvointivaltio ei saanut enää uudelleen kannatusta? Yksi syy voi olla se tosiasia, että sosialidemokraattiset instituutiot olivat itse mahdollistaneet vallan siirtymisen näille teknokraateille, ja sen vuoksi massoilla oli suuri epäluottamus sosialidemokratiaa kohtaan. Samanaikaisesti läntisessä maailmassa erityisesti epäilevää keskiluokkaa koskiskelevat populistiset liikkeet vanhoivat kätteettomasti palauttavansa vallan ”kansalle”, mitä ikinä he sillä tarkoittivatkaan. Nämä liikkeet paljastuivat häikäilemättömiksi opportunisteiksi kerta toisensa jälkeen.

Sosialidemokraattisen hyvinvointivaltion kannalta globaalille näyttämölle muodostui eräänlainen poliittinen tyhjiö, jota monet erilaiset tarinat ja ideologiat pyrkivät samanaikaisesti täyttämään. Sosialidemokratia joutuu kilpailemaan tilasta näiden liikkeiden kanssa, joita ovat Kiinan ajama epädemokraattinen ja ihmisoikeusvastainen legalismi, Venäjän ajama slaavikansojen myyttinen ja ikuinen, pois-sulkeva nationalismi sekä Arabian niemimaan valtioiden harjoittama moderni islamismi. Näiden kamppailujen lisäksi sosialidemokraattinen hyvinvointivaltio joutuu koetukselle globaalien ongelmien, kuten ilmastonmuutoksen ja teknologisen disruption vuoksi.

Teknologiset haasteet 2020-luvulla

Nationalistiset suunnat eivät tarjoa teknologisten haasteiden hallitsemiseen käytännössä mitään kestäväää ratkaisua. Tämä johtuu jo siitä yksinkertaisesta seikasta, että tieteellinen ja teknologinen tutkimus ei ole yhdenkään nykyisen kansallisvaltion yksinoikeus. Maailman supervallat Kiina, Venäjä ja Yhdysvallat eivät informaation liikkuvuuden vuoksi pysty kuin korkeintaan hidastamaan teknologisen kehityksen tuomia haasteita. Jos jokin suurvalloista vaikkapa kieltäisi tekoälyn soveltamisen jossain muodossa, tämä ei varmastikaan estäisi tekoälyn tutkimista jossain toisessa suurvallassa. Teknologinen tutkimus esimerkiksi tekoälyn ympärillä voi johtaa merkittäviin läpimurtoihin, jotka antavat sen soveltajille suuren taloudellisen tai sotilaallisen edun. Jotta nationalistiset kuvitelmat voisivat jäädä voimaan, on muidenkin valtioiden siis väkisinkin seurattava ja kiihdytettävä teknologista tutkimusta, mikä puolestaan lisää disruptioiden eli häiriöiden määrää yhteiskunnissa. Nationalistien 1900-lukulainen ajattelu on syntynyt aikana, jolloin fyysisten maa-alueiden hallinta oli merkittävä vallan väline. 2020-luvulla teknologinen toiminta siirtää haasteet jopa koko planeetan käsittävään mittakaavaan.

Teknologisten haasteiden aiheuttamien ongelmien ratkaisua on lähestytty monelta osin teknisestä näkökulmasta. Tämä näkökulma on valitettavan kapea löytääkseen ratkaisuja ongelmiin, jotka muodostuvat toisiinsa vaikuttavista seikoista. Informaatiovirtojen kasvu ja informaation käsittelynopeus muodostavat niin nyt kuin tulevaisuudessa merkittävän vallan lähteen. Nopeimmat algoritmit ovat jo nyt suuri etu esimerkiksi kansainvälisessä pörssikaupassa, jossa osto- ja myyntipäätökset tehdään sekunnin murto-osissa. Tämä tarkoittaa, että taloudellisten resurssien käytöstä ja hallinnasta päättävät kasvavassa määrin algoritmit, ja algoritmien omistajille puolestaan kertyy enemmän taloudellista valtaa suhteessa muihin talouden toimijoihin.

Teknologinen disruptio johtuu osittain samasta harhasta kuin uusliberaali ideologia. Molemmat uskovat virheellisesti, että ihmisellä on paljon yksilöllisiä ominaisuuksia, jotka ovat irrotettavissa yhteisöistään. Jos eettinen sääntely jätetään uusliberalismin varaan, siitä seuraa hel-

posti vaarallinen tilanne, jossa valtaa havittelevat toimijat käyttävät nopeita informaatiota käsitteleviä työkaluja ja ruokkivat valheellista käsitystä yksilöiden vallasta ja mahdollisuudesta järjestyä oman tahdon mukaisesti. Monet sosiaalisen median alustat, esimerkiksi Facebook, Youtube ja Twitter, ovat olleet joko kyvyttömiä tai haluttomia luomaan sääntelyä informaatioteknologisten työkalujen, kuten algoritmien, ympärille nimenomaan pitääkseen nämä vallankäytön avaimet käsissään.

Miten sosialidemokraattisen hyvinvointivaltion tulisi suhtautua teknologisiin disruptioihin? Estääksemme kuvatuunlaiseen tilanteeseen oikeusvaltiomme otettava huomioon informaation käsittelynopeus. Ihmisiä on valistettava erilaisten teknisten välineiden, kuten algoritmien, luonteesta osana informaatiovaikuttamista. Hyvinvointivaltiomme periaatteiden on asetettava rajat sille, miten informaatiovirtoja ja dataa käytetään, koska ilman periaatteita ne muodostavat merkittävän uhan ja lopputuloksena voi olla julma ja häikäilemätön digitaalinen diktatuuri. Kaikelle teknologiselle kehitykselle pitää siten asettaa eettisesti kestävä rajat. Sosialidemokraattisen hyvinvointivaltion poliittisessa tulevaisuudessa ei ole sijaa kansallisille rajoituksille, vaan niiden sijaan on pyrittävä edistämään globaalia, sosialidemokraattista maailmanyhteisöä, joka toimisi eräänlaisena puskurina teknologian disruptioita vastaan. Sosialidemokraattinen hyvinvointivaltio on vaarassa jäädä teknologisen kehityksen myötä vanhentuneeksi ja myöhemmin unohdetuksi aatteeksi, ellei hyvinvointivaltiomme ota huomioon teknologisen kehityksen maailmanyhteisön toimijoille, kuten valtioille ja monikansallisille pörssiyrityksille, mukanaan tuomia vallan haalimisen mahdollisuuksia.

Ekologiset haasteet 2020-luvulla

Ilmastonmuutoksen aiheuttamat kasvavat ongelmat ovat merkittävä riski hyvinvointivaltiomme säilymiselle. Historian valossa hyvinvointivaltiomme ei saa puhtaita papereita suhtautumisessaan ilmastonmuutoksen torjumiseen tai ympäristön suojeluun. Materiaalinen vauraus kaikkialla maailmassa perustuu niin globaalisti kuin paikallisesti samaan ilmiöön: otamme luonnonvaroja elinympäristöstämme

kiihtyvään tahtiin ja samanaikaisesti pumpppaamme ympäristöömme kasvavalla volyymillä jätettä ja myrkkyjä. Esimerkkinä maatalous, joka käyttää suuria määriä fosforijohdannaisia lannoitteena, tai vaihtoehtoisesti öljyn ja kaasun teollinen käyttö energian lähteenä. Vaikka ongelmaan on herätty 2010-luvun aikana ja vastatoimenpiteitä on alettu tehdä, tämä ei riitä kääntämään kuvattua suuntaa paremmaksi, vaan toimenpiteitä on kiihdytettävä. Ilmastonmuutos on koko lajikirjolle merkittävin jo käynnissä oleva uhka. Tätä kirjoitettaessa hallitustenvälinen ilmastonmuutospaneeli (Intergovernmental Panel on Climate Change, IPCC) julkaisi raportin, jossa todetaan monen peruuttamattoman prosessin jo alkaneen.

Nykyinen biosfääri ja ihmiset ovat kehittyneet viimeisen jääkauden päättyessä, joten Homo sapiens on ollut nykyisellään olemassa arviolta satojen tuhansien vuosien ajan. Ihmisten rakentamat sivilisaatiot sen sijaan ovat optimistisimmillaankin vain noin 10 000 vuoden ikäisiä. Vaikka onnistuisimmekin päivittämään yhteiskuntarakenteemme ekologisesti kestäväksi, ilman sosialidemokraattista ohjausta tämä prosessi tulee aiheuttamaan paljon inhimillistä kärsimystä. Emme voi myöskään laajentaa elintilaamme enää, koska lajien elinvoiman näkökulmasta se on nollasummapeliä, joka heikentää luonnon monimuotoisuutta ja samalla kiihdyttää ilmastonmuutosta.

Seikka, jonka vuoksi uusliberalismi ei ole vastaus ilmastonmuutoksen ongelmiin, on juuri reaalityaloudessa ilmentyvien ulkoisvaikutusten, kuten saasteiden, vaikutusten huomiotta jättäminen ideologisista syistä. Uusliberalismi purki talouden sääntelyä, joka olisi tulevaisuudessa voinut olla merkittävä työkalu ilmastonmuutoksen torjumisessa ja luonnon monimuotoisuuden puolustamisessa. Se ei myöskään saanut oma-aloitteisesti luotua kestävästä ilmastosääntelyä, vaan erilaiset taloutta ohjaavat järjestelmät syntyivät valtiollisten toimijoiden ja kansalaisjärjestöjen aktiivisella vaikuttamisella. Väitänkin, että jos uusliberalististen ajatusten pohjalta olisi luotu kestävästä ilmastosääntelyä, se olisi ollut olemassa jo useamman vuosikymmenen ajan.

Erilaiset uusnationalistiset ideologiat eivät ole kiinnostuneita ekologisesti kestäväyydestä, koska ne pyrkivät luomaan tarinan myyttisestä ja ikuisesta ”kansasta”, jolla on oikeus aineellisesti mahdollisimman

kattavaan hyvinvointiin. Tähän tarinaan eivät sovi realiteetit kasvavista ympäristötuhoista, luonnonkatastrofeista ja elinkelpoisten alueiden kaventumisesta. Vaikka ongelma tunnustettaisiinkin, ajatellaan, ettei ”meidän kansan” tarvitse välittää asiasta tai tehdä sille mitään, ja kysymys ohitetaan. Nationalistinen sulkeutuminen on erityisen vaarallista, koska ilmastonmuutos vaikuttaa valtioihin eri tavoin. Samanaikaisesti kun toiset valtiot aavikoituvat ja katoavat merenpinnan alle, toisten valtioiden mahdollisuudet tuottaa suuria määriä elintarvikkeita voivat parantua merkittävästi. Ne maat, jotka investoivat fossiiliriippuvuudesta eroon pääsemiseksi, voivat saada merkittäviä poliittisia etuja, kun taas fossiilituotteita vievät valtiot romahtavat.

Ihmiset eivät osaa havaita ympäristössään tapahtuvia pieniä, epämääräisiä ja pitkittyviä muutoksia, ja tästä syystä ihmisen oma empiirinen havainnointikyky ei auta ilmastonmuutoksen torjumisessa. Siksi ei liene ihme, että ilmastonmuutoksen kiistäjät tai toimenpiteiden vastustajat löytyvät konservatiivioikeistosta, joka julistaa koko ilmastonmuutoksen ”kommunistien salajuoneksi”. Oikeiston poliittinen vastustusretoriikka on kyllä koväänistä, mutta se kumisee ontouttaaan. Heidän retoriikkansa keihäänkärki perustuu projektioon, eli ajatusharhaan, jossa puhuja siirtää omia ominaisuuksiaan retorisiin vastustajiin. Toisin sanoen he väittävät – ilman kestäviä todisteita – vastustajansa tekevän samoja asioita valtaan päästessään kuin he itse.

Ilmastonmuutoksen vuoksi sosialidemokraattinen hyvinvointivaltio on päivitettävä. Hyvinvointivaltiomme syntyi, kun talouden resursseja otettiin kasvavassa määrin käyttöön ja jaettiin kohtuullisesti. Tulevaisuudessa emme voi ottaa käyttöön resursseja samalla kasvunopeudella, ja tämä asettaa sosialidemokraattisen hyvinvointivaltion eräänlaiseen ekologiseen testiin. Taloudellisten resurssien rajallisuuden vuoksi resurssit tulee jakaa uudelleen ja oikeuden sekä kohtuullisuuden periaatteita on noudatettava. Ympäristön ja ilmaston suojeluun tulee varata merkittävästi enemmän resursseja, ja ympäristön kestävämmän hyödyntämisen tulee olla ankarasti sanktioitavissa. Erityisesti taloudellista valtaa pitävien yhteisöjen sanktioimista tulisi laajentaa.

Johtopäätökset

Olen tuonut esiin seikkoja, joiden vuoksi sosialidemokraattisen hyvinvointivaltion on pakko uudistua, tai se katoaa. Katoaminen ei tapahdu ehkä vielä 2020-luvulla, mutta prosessin tahti kyllä kiihtyy. Tulevien vuosikymmenten haasteiden vuoksi sosialidemokraattinen hyvinvointivaltio ei voi jäädä kiinni 1900-luvun alueajatteluun, vaan sen on pyrittävä kohti globaalia ekologisesti ja eettisesti kestäväää järjestelmää.

Uusliberalismi ei ole avuksi teknologisen disruption eikä ilmastonmuutoksen mukanaan tuomien haasteiden ratkaisemisessa juuri siksi, että se korottaa ihmisten yksilölliset ominaisuudet ratkaisun avaimiksi. Uusliberalismi on siirtänyt valtaa demokraattisilta voimilta epädemokraattisille teknokraateille, ja teknologiset disruptiot antavat näiden teknokraattien käsiin erilaisia työkaluja, joiden avulla he voivat keskittää valtaa entisestään. Tämän kehityksen päätepisteenä voi olla dystoopinen diktatuuri. Uusliberalismi on kiihdyttänyt ilmastonmuutosta merkittävästi, koska fossiilitalouden resursseja on otettu sen varjolla tehokkaammin käyttöön. Ongelman ratkaisemiseen sillä olisi kyllä ollut aikaa ja resursseja, mutta ideologisista syistä näin ei olla tehty.

Nationalismi voi hidastaa teknologista disruptiota mutta ei pysäyttää sitä, koska on hyvin todennäköistä, että teknologisesta uhkapelistä voi saada merkittäviä poliittisia, taloudellisia tai sotilaallisia hyötyjä. Nationalismi lisäksi haittaa ilmastonmuutoksen torjuntaa siksi, että valtiot kohtaavat ilmastonmuutoksen vaikutukset eri tavalla ja voivat sen varjolla pyrkiä parantamaan suhteellista asemaansa maailmassa lyhyellä aikavälillä.

Toisin kuin nationalismi ja uusliberalismi, sosialidemokratia hyvinvointivaltion ja tulevaisuudessa globaalien maailmanyhteisön muodossa antaa meille mahdollisuuden torjua teknologisia ja ekologisia haasteita. Ekologisena haasteena on ilmastonmuutoksen torjuminen. Jos haluamme, että hyvinvointivaltiomme säilyy, se joutuu sopeutumaan niukempiin resursseihin. Samanaikaisesti sen on luotava ankarampaa sääntelyä ja puututtava olemassa olevan varallisuuden jakoperusteisiin. Teknologiset haasteet puolestaan ilmenevät teknologisissa disruptioissa ja niiden mahdollistamissa valta-asemissa. Nämä valta-asemat on

tunnistettava ja niitä tulee käsitellä kriittisesti. Lisäksi informaatiovirtojen ja työkalujen kehitystä ja käyttöä tulee säännellä eettisesti kestäväällä tavalla.

Hyvinvointivaltiomme on muotoutunut historian saatossa, ja sen saavuttamiseksi on käyty verisiä konflikteja. Erilaiset kilpailevat ideologiat ovat uhanneet sitä ja uhkaavat yhä. Vaikka voidaan osoittaa, että hyvinvointivaltiokasityksemme on periaatteelliselta tasoltaan kestävä ja oikeudenmukainen, niin miksi sitä ei noudateta?

Uusliberalismi haastaa hyvinvointivaltiotamme institutionaalisella voimallaan. Monet maailman merkittävistä taloudellisen toiminnan auktoriteeteista, kuten Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD (Organisation for Economic Co-operation and Development) ja kansainvälinen valuuttarahasto IMF (International Monetary Fund), on rakennettu uusliberalismin periaatteille. Se tyypistää ihmiset kuluttajiksi, jotka ovat retorisesti tasa-arvoisia. Todellisuudessa kuluttajat eivät kuitenkaan ole mieltymyksiltään yhteneväinen joukko, eivätkä he myöskään ole tasa-arvoisia vaikutusmahdollisuuksiltaan, koska taloudessa ne, joilla on suurin ostovoima, päättävät talouden suunnasta.

Nationalismi haastaa olemassaolomme vetoamalla jonkinlaiseen ikuiseen ja mystiseen hyvinvointiin. Se tehoaa retorisenä keinona ihmisiin, jotka haluavat selkeitä ja yksinkertaisia ratkaisuja. Ongelmamme eivät kuitenkaan ole yksinkertaisia, ja siksi nationalismi ajaa itsensä lopulta umpikujaan.

Lopuksi on hyvä myös miettiä, mitä voisimme itse tehdä toisin. Jos mietimme hetken, huomaamme vaativamme ihmisiltä ehkä liikaakin. Tästä syystä sosialidemokraattista hyvinvointivaltiota puolustavan on osoitettava myös armollisuutta, koska kuka tahansa voi erehtyä, ja vilpittömyyttä, koska asioiden pimittäminen tai yksipuolinen esittäminen antaa tilaa populistiselle pikkupoliticoinnille, joka vie aikaa ja energiaa todellisten ongelmien selvittämiseltä sekä luo tarpeetonta vastakkainasettelua. Me tarvitsemme toisiamme emmekä voi globaalissa maailmassa eristää itseämme. Jos haluamme, että sosialidemokraattinen hyvinvointivaltiomme on olemassa vielä tulevien sukupolvien aikana, perusteet sille tulee valaa kuluvan vuosikymmenen aikana.

8. Johtopäätökset

OTTO KÖNGÄS

TÄMÄN ARTIKKELIKOKOELMAN kirjoitukset käsittelevät sosialidemokratian kykyä kysyä oikeita kysymyksiä ja tarjota kestäviä vastauksia tässä ajassa ja lähitulevaisuudessa. Kokonaisuutena kirjoitukset liikkuvat globaalilta tasolta paikalliseen ja yksilökohtaiseen kysyen, millaisen kartan kohti hyvää elämää, turvallisuutta, oikeudenmukaisuutta ja parempaa huomista sosialidemokratia voi 2020-luvulla piirtää. Sosialidemokratia on perusolemukseltaan edistykseen uskova liike. Sen polttoaineena on usko siihen, että liittymällä yhteen meillä tavallisilla ihmisillä on kyky tehdä huomisesta tätä päivää parempi.

Ilmastonmuutoksen ja sodan kaltaiset globaalit kriisit siinä missä yksilön elämää sumentava näköalojen puutekin nakertavat tämän tulevaisuudenuskon perustuksia ja uhkaavat tuoda tilalle apatian, pelokkuuden ja kyynisen nollasummapelin. Sosialidemokratian on vastattava kaikkiin tämän kokoelman kirjoitusten esittämiin huoliin politiikalla, joka onnistuessaan vahvistaa tulevaisuudenuskoa ja vie perusteet apatialta ja kyynisyydeltä.

Socialidemokratia planeetan kantokyvyn rajoilla

Eritellessään ansiokkaasti oikeudenmukaisuuden ja tasapuolisuuden tematiikkaa ilmastonmuutoksen vastaisessa kamppailussa Johan Kvarnströmin keskeinen teesi on, että sosialidemokraattisen oikeudenmukaisuusajattelun on oltava 2020-luvun ilmastoratkaisujen ytimessä. Santeri Kupiainen on saman tematiikan äärellä esittäessään, että ilmastonmuutoksen vastainen työ vaatii sosialidemokraattista otetta ja sosialidemokratia vaatii vahvaa otetta ilmastonmuutokseen. Kupiaisen mukaan se on elimellinen välttämättömyys niin ilmastopolitiikalle kuin sosialidemokraattisille puolueille.

Kvarnströmin havainto siitä, että sosialidemokraattisen reformismin verkkainen tahti on ongelma ilmastonmuutoksen vastaisen taistelun vaatimusten keskellä, on erittäin osuva. Toisaalta reformismi ja tinkimätön tasapuolisuuden ja reiluuden tavoite ovat parhaita takeita todella demokraattisen ilmastopoliitiikan onnistumiselle. Jos emme edes yritä toteuttaa ilmastonmuutoksen ehkäisyn vaatimia muutoksia kaikille ihmisille oikeudenmukaisella tavalla, kaikki mukana pitäen, ei minäkään tahon ole mahdollista toteuttaa vaadittuja toimia demokraattista legitimitteettiä nauttien.

Ilmastonmuutokseen on löydettävä ratkaisut, jotka eivät epäreilusti marginalisoi ihmisiä, yhteisöjä ja alueita. Tässäkin ytimessä on usko parempaan huomiseen. Mikäli ihmiset näkevät ilmastopoliitikassa vain uhkia, luopumista, kiristyvää kilpailua ja nollasummapeliä, he eivät ole vastaanottavaisia millekään ilmastotoimille ja tulevat vastustamaan niitä ja valitsemaan edustajikseen menneisyyteen haikailevia populistieja.

Oikeudenmukaisen siirtymän ja sosialidemokraattisen ilmastopoliitiikan keskeisin kuuma peruna on kysymys talouskasvun irtikytkennästä materiaalisesta kulutuksesta. Sosialidemokraattinen hyvinvointivaltiopoliitiikka perustuu tasaisen talouskasvun hedelmien jakamiselle niin, että keskiluokka ja yleinen hyvinvointi kasvavat ja vähäosaisuus vähenee. Minkäänlaista uskottavaa mallia sosialidemokraattisen hyvinvointivaltiopoliitiikan toteutuksesta jatkuvan nollakasvun oloissa ei ole olemassa edes paperilla. Talouskasvun irtikytkentää aineellisesta kulutuksesta on toivottu ratkaisuksi tähän dilemmaan, mutta uskottavaa näyttöä myöskään irtikytkennän tosiasiallisesta mahdollisuudesta ei vielä nykyisellään ole. Pikemminkin näennäisen immateriaalinen virtuaalisempi talous kuluttaa luonnonvaroja ennätysellistä tahtia.

Ilmastonmuutoksen ratkaiseminen, ja etenkin sen ratkaiseminen oikeudenmukaisella tavalla, on koko ihmiskunnan kohtalonkysymys. Ilmastotoimien hintana ei saa olla eriarvoisuuden kärjistyminen ja joidenkin suistamien köyhyyteen ja osattomuuteen. Tämä vaatii parhaan mahdollisen talousteoreettisen osaamisemme ja johtotähdekseen sosialidemokraattisen arvomaailman.

Internationalismi ja voimapolitiikka 2020-luvulla

Ilmastonmuutoksen ja pandemian globaalien kriisien lisäksi Eurooppa, ja välillisesti muu kansainvälinen yhteisö, joutuu luovimaan myös sodan keskellä. Ukrainan sota on mittaamaton tragedia ukrainalaisille ja Ukrainalle. Se on myös synkkä ja anteeksiantamaton tappio sääntöihin, dialogiin ja molemminpuoliseen arvontaan perustuvalla maailmanjärjestykselle, jota etenkin sosialidemokraattiset liikkeet koko maailmassa ovat tavoitelleet maailmansotien jälkeisen ajan.

Itsenäisten kansojen yhteistyö on aina kuulunut sosialidemokraattien perusarvoihin. Sosialidemokraatit vastustivat johdonmukaisesti muun muassa Neuvostoliiton harjoittamaa väkivaltaista etupiiripolitiikkaa ja imperialismia, jota kaunisteltiin internationalismin kiiltokuvin, mutta jonka perustana oli vain aseiden piipusta lähtevä pakkovalta. Sosialidemokraattisen internationalismin perustana on suvereeni kansa, joka vapaaehtoisesti ja omista lähtökohdistaan kurkottaa kohti yhteistyön maailmaa.

Socialidemokraatit ovat koko liikkeen historian ajan vaikuttaneet rauhanliikkeessä, ja rauhanliike sosialidemokrateissa. Sitoutuminen rauhan tavoitteluun ei kuitenkaan koskaan ole merkinnyt valtiollisen itsepuolustuksen oikeutuksen kyseenalaistamista tai kansallisvaltioista irtisanoutumista. Tämän vuoksi sosialidemokraatteja on toisinaan muissa vasemmistolaisissa liikkeissä parjattu porvarivallan kanssa liittoutuviksi nationalisteiksi. Nähdäkseni Ukrainan sota havainnollistaa valitettavan tyhjentävästi tämän periaatteen kestävyyttä historian tyrskyissä. Sosialidemokraatit eivät voi hyväksyä sellaista näennäiseen yhteistyöhön pakottamista, mitä Venäjä on Ukrainan suuntaan harjoittanut.

Tämän sodan jälkimainingeissa Euroopan itäiselle rajalle laskeutunee uusi rautaesirippu. Venäjä on ajanut itsensä inhotuksi hykkiöksi, jonka kanssa minkäänlaiseen yhteistyöhön ryhtyminen on tahraava maineriski. Maa eristetään taloudellisesti ja kulttuurisesti Yhdysvaltojen ja Euroopan ”lännestä”. Venäjän aloittaman julman valloitus sodan seurauksena eristäminen ja kansainväliset rankaisutoimet ovat välttämättömiä, mutta niillä on hintansa. Henkinen juopa venäläisten ja

muun Euroopan asukkaiden välillä repeää railoksi, jonka kuromiseen menee vuosikymmeniä.

Kun suhteita Venäjään ryhdytään toivottavasti aikanaan normalisoimaan, tulee sosialidemokraattiselle internationalismille olemaan jälleen tarve. Venäjälle ja venäläisille tulee sodan hirveyksien synnyttämän vihan keskelläkin jättää tie takaisin keskustelukumppaniksi ja kansainvälisen yhteisön jäseneksi, kun vääryydet ja rikokset on aikanaan sovitettu. Myös sovitukseen on luotava keinot, joiden ytimessä ei ole kosto, vaan oikeudenmukaisuus.

Alueiden kosto ja apatian riemumarssi

Brexiin, Donald Trumpin valintaan ja länsimaisen oikeistopopulismin nousuun johtanut 2010-luvun lopun keskeisin poliittinen megatrendi nimettiin alueiden kostoksi. Poliitiikan analyttikot ja tutkijat näkevät reaktionaarisen populismin taustalla yhdistävänä tekijänä kasvun ja kehityksen keltasta jääneiden taantumaan päästettyjen reuna-alueiden toivottomuuden ja kaunan välinpitämättömiä vallanpitäjiä kohtaan.

Anni Koivisto erittelee kirjoituksessaan ansiokkaasti alueellisen marginalisaation ja eriarvoistumisen mekanismeja, jotka voivat johtaa yksilöitä ja yhteisöjä toivottomuuteen ja näköalattomuuteen paremman arjen kaikotessa.

Kun ihmisiltä hiipuu usko siihen, että huomenna on paremmin kuin tänään, että minun lapseni voivat elää vauraampaa ja turvatumpaa elämää kuin minä, mitä jää? Tilalle nousee katkeruus ja kaunaisuus, ja maailma ja suomalainen yhteiskunta alkaa näyttäytyä nollasummupelinä, jossa toiset kukoistavat toisten kustannuksella ja ”Helsingin herrat” vievät meiltä kaiken. Poliittisesti näköalattomuus ja kauna kanavoituvat populististen ääri liikkeiden kannatukseen, sillä ne lupaavat muutosta tai vähintään haistattaa pitkät omahyväisille vallanpitäjille.

Kuten Koivisto kirjoittaa, tasa-arvo on sosialidemokraattisten arvojen ytimessä eikä alueellista tasa-arvoa ole mahdollista sulkeistaa pois yhtälöstä. Asuinalue vaikuttaa yksilön mahdollisuuksiin elämässä siinä missä vanhempien koulutustausta. Sosialidemokraattinen liike pyrkii aktiivisesti tasaamaan lähtökohtien eroja muilla yhteiskunnan sekto-

reilla, joten miksi ei alueellisesti? Johdonmukaisesti aatteestamme ja arvoistamme ammentavaa tyydyttävää perustelua alueellisen oikeudenmukaisuuden paitsioon jäämiselle ei löydy.

Kuten Yannick Lahti omassa kirjoituksessaan toteaa, oikeistopopulististen puolueiden kannatuksen taustalla vaikuttaa suurelta osin nähdyn tulemisen kokemus. Kyseessä on tunne siitä, että nämä ihmiset puhuvat minusta ja kaltaisistani, meidän arjestamme ja ongelmistamme. Lahti sivuaa tekstissään myös kansalaisten huolta omista asuinalueistaan ja arjen turvallisuudesta. Tämä säie on nähtävissä niin taantuvista lähiöistä kuin rappeutuvista muuttotappiokunnista puhuvien oikeistopopulistien viesteissä. He eivät ole väärässä itse diagnoosissa, mutta asettaessaan maahanmuuton universaaliksi syntipukiksi he väistävät vastuun esittelemiensä ongelmien korjaamisesta.

Huoli oman elinpiirin tulevaisuudesta resonoi vahvasti Anni Koiviston kirjoituksen teemojen kanssa. Saksalaisen Das Progressive Centrumin vuonna 2018 julkaistussa laajassa tutkimuksessa osoitettiin, että Saksan ja Ranskan äärioikeistopuolueiden kannatuksen taustalta löytyi pikemminkin yleistä toivottomuutta ja apatiaa sekä kokemusta oman asuinalueen marginalisaatiosta kuin selkeää rasismia tai EU-vastaisuutta. Huoli alueellisesta marginalisaatiosta ja oman elinpiirin taantumisesta niin muuttotappiopaikkakunnilla kuin suurkaupunkien lähiöissä on todellinen ja vakava viesti tulevaisuudenuskosta polttoaineensa saavalle keskustavasemmistolle.

Apatian kanavoituminen äärioikeiston kannatukseksi osoittaa, että sosialidemokraateilla on myös strateginen intressi alueellisen elinvoiman tukemisessa. Vaalijärjestelmämme on alueellinen, ja vaikka edustajamääriä säädetään väestökehityksen perusteella, tulee eduskunnan kokoonpano aina väistämättä heijastelemaan alueellisia realiteetteja. Kokonaisten vaalipiirien luisuminen pääosin taantuviksi reuna-alueiksi olisi potentiaalisesti poliittinen katastrofi.

Tasa-arvoa kaikille vai mahdollisuuksia valituille?

Pinja Perholehto pureutuu kirjoituksessaan oivaltavasti nykypäivänä vähintään puheiden tasolla yleisesti hyväksytyin mahdollisuuksien

tasa-arvon käsitteen ongelmallisuuteen. Hänen esittämänsä kysymys mahdollisuuksien tasa-arvon todellisuudesta osuu nykyisen tasa-arvokeskustelun ytimeen.

Kuten Perholehto kuvaa, mahdollisuuksien tasa-arvo katsotaan saavutetun, kun yksilöiden menestyksen tieltä on poistettu rajoittavat esteet. Mahdollisuuksien tasa-arvo ei kuitenkaan ainakaan populaarissa keskustelussa useinkaan vaikuta tunnustavan lähtökohtien eroja ja näiden erojen vaikutusta yksilön mahdollisuuksiin toteuttaa itseään. Muiden muassa perhetausta ja lapsuuden kotiseutu vaikuttavat voimakkaasti siihen, millaisia mahdollisuuksia ihminen ylipäättään tunnistaa itsellään olevan. Jos tällaiset tekijät sulkeistetaan pois yhtälöstä, jää mahdollisuuksien tasa-arvon analyysi eriarvoistavista tekijöistä väistämättä muotopuoleksi.

Mahdollisuuksien tasa-arvon käsitteeseen sisältyvä usko menestyksen esteiden yksinkertaiseen poistamiseen on edellytys uskolle meritokratiaan. Meritokratiassa jokaisen yksilön menestyksen katsotaan perustuvan hänen omiin kykyihinsä, jokaisen arvioidaan saavan ansionsa mukaan. Meritokratia ja mahdollisuuksien tasa-arvo ovat ensi silmäyksellä mainioita arvojärjestelmiä, mutta kuten Perholehto argumentoi, niiden analyysi yksilön menestykseen vaikuttavista tekijöistä on vakavasti puutteellista.

Perholehdon avaama meritokraattisen ajattelun ja koulutuspolitiikan risteyskohta herättää vakavia kysymyksiä koulutuksen luonteesta yksilöä arvottavana tekijänä. Kun väylä korkeakoulutukseen on periaatteessa auki kaikille, koulutuksen puute leimaa yksilöä. Korkeakoulutuksen, etenkin akateemisen sellaisen, puute kertoo, että sinusta ei ollut siihen. Syntyy jaettu ja yhteisesti allekirjoitettu velvoite hankkia korkeakoulutus, mieluiten akateeminen, riippumatta yksilön omista toiveista ja ajatuksista.

Kuitenkin tiedämme, että korkeakoulutus periytyy edelleen voimakkaasti. Korkeakoulutetuilla vanhemmilla on paremmat edellytykset opastaa ja kannustaa lapsiaan kouluttautumaan sekä valmius omasta taustastaan käsin esittää korkeakoulutus saavutettavana ja luontevana asiana. Suhde korkeakoulutukseen voi olla täysin erilainen perheessä, jossa yhdelläkään ei ole siihen omakohtaista kosketusta.

Näin itse asiassa yksilön arvoa ja asemaa yhteiskunnassa määrittävä luokkarakenne hämärtyy, mutta ei lakkaa olemasta. Etenkin kun meritokraattiseen ajatteluun yhdistyy haluttomuus/kyvyttömyys analysoida lähtökohtien erojen vaikutusta tyhjentävästi, vahvistuu käsitys että matalammin koulutetut ja pienituloisemmat ansaitsevat oman osansa. Olisihan väylä korkeakoulutukseen ollut auki heillekin.

Meritokraattinen usko yksilön menestyksen ansaittuun luonteeseen näyttää olevan ilmeistä sukua kalvinistiselle pelastusopille. Kalvinismi uskoo predestinaatioon, siihen että osa ihmiskuntaa on ennalta määrätty pelastukseen ja osa kadotukseen, ja että tämä pelastusosa näkyy menestyksenä tai osattomuutena jo maallisen elämän aikana. Meritokratiassa olemme synnyttäneet eriarvoisuutta oikeuttavan uuden vuosituhannen banaalin teologian.

Lopuksi

Eduard Bernsteinia mukaillen tärkeintä on liike, ei päämäärä. Tämän artikkelikokoelman tavoite oli luoda suomalaisen sosialidemokratian kykyä pysyä liikkeessä: kykyä esittää tässä ajassa oleellisia kysymyksiä sekä hakea niihin aatteesta ja arvopohjasta ponnistavia ratkaisuja. Tämän tehtävän teos täyttää mielestäni kiitettävästi. Suurin kiitos tästä kuuluu kirjoittajillemme.

Jotta sosialidemokratialla on liikevoimaa ja relevanssia, sen on kyettävä uusiutumaan ja haastamaan alati muuttuvissa olosuhteissa. Aate on kompassi, jonka on oltava käyttökelpoinen maastosta riippumatta. Sosialidemokratian kompassinneula on osoittanut kohti kasvavaa hyvinvointia, turvallisuutta ja rakentavaa yhteistyötä yli sadan vuoden ajan. Tämän kokoelman kirjoitukset viitoittavat omalta osaltaan tietä niihin uusiin haasteisiin, jotka ratkaisemalla sosialidemokratia lunastaa paikkansa myös tämän vuosisadan keskeisenä yhteiskunnallisena voimana.

SOSIALIDEMOKRATIAN hiipumista on ennustettu useaan otteeseen, mutta ennusteet ovat osoittautuneet kerta toisensa jälkeen vääriksi. Sosialidemokratia on osoittautunut uudistumiskykyiseksi ideologiaksi.

Tämä julkaisu kokoaa yhteen kuuden nuoremman polven kirjoittajan näkemyksiä sosialidemokratian tilasta ja suunnasta 2020-luvulla. Kirjoituksissa käsitellään ulko- ja turvallisuuspolitiikkaa, ekologista kestävyyttä, meritokratiaa, vasemmistolaisuutta pelon aikakaudella, alueellista oikeudenmukaisuutta ja hyvinvointivaltiota.

Jokaisella aikakaudella on omat yhteiskunnalliset kysymyksensä ja kamppailunsa. Ajatuspaja Kalevi Sorsa -säätiön julkaisu *Sosialidemokratia 2020-luvulla* tarjoaa näkökulmia siihen, mitä edistysellinen politiikka voisi olla tässä ajassa.

Julkaisun ovat toimittaneet **Mikko Lievonen** (Kalevi Sorsa -säätiö) ja **Otto Köngäs** (Työväen Sivistysliitto).

KALEVI
SORSA
SÄÄTIÖ

ISBN 978-952-5689-92-1